

Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie
Departament Strategii i Rozwoju Regionalnego

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego
na lata 2006 – 2020

Raport monitoringowy za lata 2008-2009

Lublin, czerwiec 2010 r.

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	3
Wstęp.....	4
Założenia metodologiczne.....	6
Część I Wskaźniki realizacji priorytetów i celów operacyjnych Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego	8
Priorytet I Wzrost konkurencyjności regionalnej gospodarki oraz jej zdolności do tworzenia miejsc pracy.	8
Priorytet II Rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy.....	15
Priorytet III Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego.	20
Priorytet IV Rozwój współpracy międzyregionalnej województwa oraz poprawa skuteczności wdrażania polityki rozwoju regionu.	24
Część II Podsumowanie wyników wdrażania programów realizujących ustalenia Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego	26
Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006	29
Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw 2004-2006.....	34
Sektorowy Program Operacyjny Transport 2004-2006	35
Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006.....	36
Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006.....	37
Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb 2004-2006	38
Fundusz Spójności	38
Inicjatywa Wspólnotowa INTERREG IIIA (Program Sąsiedztwa Polska – Białoruś – Ukraina INTERREG IIIA/TACIS CBC).....	38
Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego	39
Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego 2007-2013	40
Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013	43
Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013.....	44
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007-2013	47
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013	50
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 – 2013	53
Podsumowanie.....	54
Zał. Wzór ankiety rozesłanej do samorządów lokalnych	57

Wykaz skrótów

B+R – Badania i Rozwój

BAEL – Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności

FS – Fundusz Spójności

GUS – Główny Urząd Statystyczny

IK NSRO – Instytucja Koordynująca Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia

JST – Jednostki Samorządu Terytorialnego

MŚP – Małe i Średnie Przedsiębiorstwa

NGO – Organizacje Pozarządowe (Non-Governmental Organization)

NPR – Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004-2006

NSRO – Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013

PKB – Produkt Krajowy Brutto

POIG – Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka

POIiŚ – Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

POKL – Program Operacyjny Kapitał Ludzki

PORPW – Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

PPS – Parytet Siły Nabywczej (Purchasing Power Standards)

REGON – Rejestr Gospodarki Narodowej

RPOWL – Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego

WDB – Wartość Dodana Brutto

ZPORR – Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

Wstęp

Monitoring jest elementem procesu planowania i zarządzania strategicznego. Polega na stałym gromadzeniu danych, których analiza i interpretacja umożliwiają ocenę stopnia realizacji przyjętego programu. Uwzględnia także potrzebę zdobywania informacji w określonych odstępach czasu oraz w określonym układzie przestrzennym i tematycznym.

Głównym **celem** „Raportu Monitoringowego za lata 2008 – 2009” jest wskazanie zmian zachodzących w regionie lubelskim oraz określenie stopnia i dynamiki postępu w osiąganiu przyjętych celów rozwojowych. Raport jako dokument informacyjny przedstawiany jest Sejmikowi Województwa Lubelskiego, Radzie Konsultacyjnej oraz partnerom społecznym i gospodarczym, a jego ustalenia mogą być podstawą do podejmowania ewentualnych działań korygujących.

Obowiązek sporządzania niniejszego raportu monitoringowego wynika z zapisów *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020*¹. Raport sporządzany jest corocznie a jego struktura obejmuje:

- analizę zestawu wskaźników wynikających z kwantyfikacji celów Strategii
- analizę programów wdrażanych na terenie województwa i realizujących cele Strategii.

Prezentowany Raport Monitoringowy jest trzecim tego typu dokumentem². Najważniejszym **nowym elementem**, który w nim wprowadzono, jest przedstawienie terytorialnego rozkładu wsparcia w ramach Programów Operacyjnych.

Kompleksowe raportowanie o procesach rozwojowych na poziomie regionalnym dostosowane jest do istniejącego europejskiego i krajowego systemu statystycznego. Obowiązujący w Unii Europejskiej system gromadzenia i opracowywania danych o rozwoju regionów (EUROSTAT) działa ze znacznym opóźnieniem (ok. 2 lat) w stosunku do bieżących potrzeb. Podobnie jest również z danymi przetwarzanymi przez Główny Urząd Statystyczny.

---

¹ Uchwała Nr XXXVI/530/05 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 4 lipca 2005 r., tekst jednolity przyjęty Uchwałą Nr XXXI/545/09 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 27 kwietnia 2009 r

² Raport monitoringowy za rok 2006 został zaakceptowany przez Zarząd Województwa Lubelskiego oraz Sejmik Województwa Lubelskiego w listopadzie 2007r., Raport monitoringowy za rok 2007 zaakceptowany przez Zarząd Województwa Lubelskiego oraz Sejmik Województwa Lubelskiego we wrześniu 2009r.

Wobec powyższego w *Raporcie* korzystano z najnowszych dostępnych danych statystycznych, a więc w większości za rok 2008.

Doświadczenia z opracowania trzech kolejnych edycji tego dokumentu wskazują na potrzebę zmian systemu monitorowania Strategii i dostosowania modelu do bieżących wyzwań. Realizacja celów strategicznych województwa zależy w dużej mierze od działań samorządów gmin i powiatów oraz różnych podmiotów funkcjonujących na obszarze regionu. Coroczny raport monitoringowy powinien być narzędziem informacji o regionie i działalności poszczególnych instytucji i podmiotów, jak również narzędziem promocji województwa i aktywności władz samorządowych. Aby zapewnić kompleksowość zbierania danych wynikających z realizacji poszczególnych zadań i programów instytucje i organizacje niezależne od samorządu województwa powinny włączyć się w proces monitorowania. Tylko wówczas będzie możliwe zagregowanie wskaźników, ukazanie stopnia osiągnięcia założonych celów oraz efektywności wydatkowania środków na rozwój regionu. Wprowadzenie kompleksowych zmian w systemie monitorowania będzie jednym z ważniejszych elementów w pracach nad kolejną edycją Strategii w nowej perspektywie programowania po 2013 roku.

Założenia metodologiczne

Raport składa się z dwóch części. Pierwsza przedstawia wartości wskaźników wynikających z kwantyfikacji celów operacyjnych Strategii, natomiast druga stanowi podsumowanie realizacji programów operacyjnych współfinansowanych ze środków zewnętrznych (w tym Unii Europejskiej) wdrażanych na terenie województwa lubelskiego, co wynika z przyjętego w Strategii systemu monitorowania.

W *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020* przyjęto cztery priorytetowe kierunki rozwoju województwa:

- 1. Wzrost konkurencyjności regionalnej gospodarki oraz jej zdolności do tworzenia miejsc pracy;**
- 2. Rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy;**
- 3. Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego;**
- 4. Rozwój współpracy międzyregionalnej oraz poprawa skuteczności wdrażania polityki rozwoju regionu.**

Do każdego z Priorytetów przyporządkowano zestaw wskaźników monitorowania.

Przyjęty w *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020* system wskaźników kwantyfikacji celów opiera się głównie o dane europejskiej i krajowej statystyki publicznej (Eurostat, GUS). W niniejszym *Raporcie* bazowano na najnowszych dostępnych danych. Część danych statystycznych odnosi się do roku 2009, jednak zdecydowana ich większość przedstawiona jest dla roku 2008, a w przypadku danych makroekonomicznych najbardziej aktualne wartości dostępne są dla roku 2007. Wynika to ze sposobu ich obliczania i prezentacji z dwuletnim opóźnieniem. Część danych (niektóre wskaźniki osiągnięcia Priorytetu IV *Rozwój współpracy międzyregionalnej województwa oraz poprawa skuteczności wdrażania polityki rozwoju regionu*) została pozyskana z badania ankietowego³ samorządów lokalnych.

Dane przedstawiono w ujęciu statycznym, polegającym na przedstawieniu wartości wskaźnika w roku 2007, 2008 lub 2009, oraz dynamicznym polegającym na ukazaniu zmiany w stosunku do roku poprzedniego bądź bazowego⁴. W przypadku najważniejszych wskaźników przedstawiono również zróżnicowanie wewnątrzregionalne. Jego poziom (NTS III, NTS IV) zależał od dostępności danych.

---

³ Badanie przeprowadzono w styczniu 2010 r., wzór ankiety stanowi załącznik do *Raportu*

⁴ Za rok bazowy przyjęto rok poprzedzający okres obowiązywania Strategii - 2005.

W części drugiej opracowania poddano analizie stan realizacji programów operacyjnych wdrażanych na terenie województwa lubelskiego, dla których możliwe i uzasadnione było ukazanie danych w ujęciu regionalnym (na poziomie powiatowym w przypadku programów operacyjnych z perspektywy finansowej 2007 – 2013). Nie było to możliwe w przypadku komponentu krajowego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, który charakteryzuje się dużą liczbą projektów realizowanych na terenie kilku województw lub całego kraju. Dane uzyskano ze sprawozdań rocznych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (w przypadku NPR 2004 – 2006) i serwisu internetowego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego <http://www.mapa.fundusze-strukturalne.gov.pl/> prezentującym wszystkie realizowane w Polsce projekty współfinansowane z funduszy UE (w ramach NSRO 2007 – 2013).

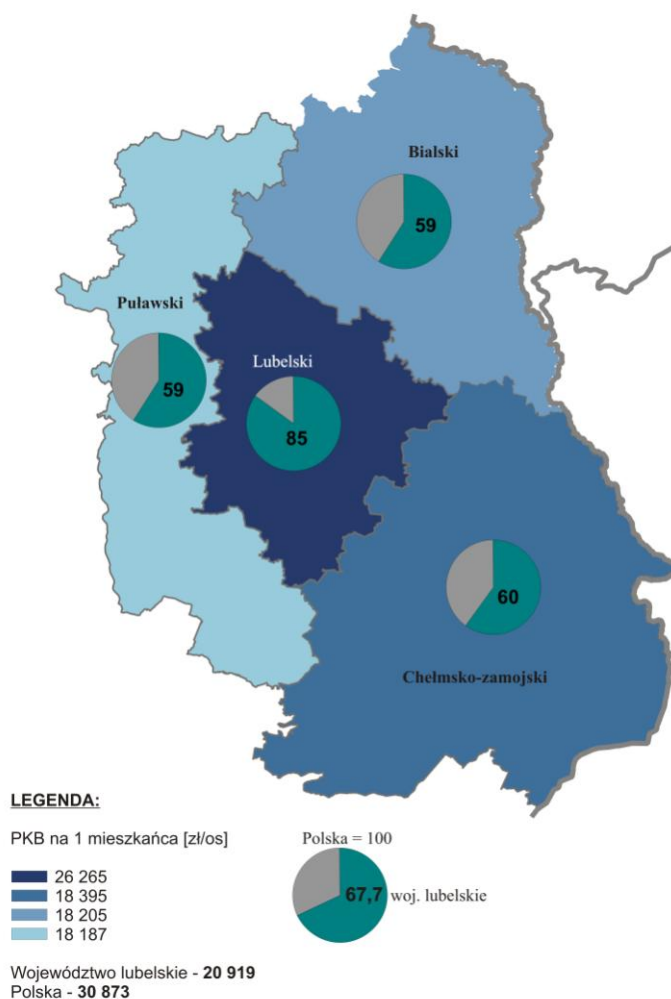
W celu ukazania terytorialnego rozkładu udzielonego wsparcia konieczne było pominięcie w analizach niektórych projektów, których nie można było przyporządkować do konkretnego powiatu, bądź były projektami z obcych województw realizowanymi częściowo na terenie województwa lubelskiego. Przykładowymi projektami, których nie uwzględniono w analizach są „Program Promocji Gospodarczej Polski Wschodniej” o wartości dofinansowania ponad 73 mln zł czy „Wspólne działania promocyjne miast Tomaszów Lubelski i Horyniec - Źródło szansą na dynamiczny rozwój gospodarczy Roztocza Środkowego i Wschodniego” z dofinansowaniem 194 tys. zł w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej.

Część I Wskaźniki realizacji priorytetów i celów operacyjnych Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego

Priorytet I Wzrost konkurencyjności regionalnej gospodarki oraz jej zdolności do tworzenia miejsc pracy.

Wartość **Produktu Krajowego Brutto** (PKB) województwa lubelskiego wzrosła w stosunku do roku 2006 o 11,2% i wyniosła w roku 2007 45 361 mln zł. Dynamika wzrostu PKB była wyższa niż w roku poprzednim, a udział województwa w tworzeniu krajowego PKB poprawił się, aczkolwiek nie zmienił się znacząco w stosunku do roku 2006 i wyniósł 3,85%, co dało Lubelszczyźnie 10 lokatę. Wskaźnik PKB per capita nadal kształtuje się na niskim poziomie – 20 913 zł (15 miejsce w kraju). Najlepsza sytuacja miała miejsce w podregionie lubelskim, w którym wytwarzane było ponad 41% regionalnego PKB, a wartość tego wskaźnika przewyższała średnią dla województwa o 65%.

Mapa 1. PKB/cap. w województwie lubelskim w 2007r.

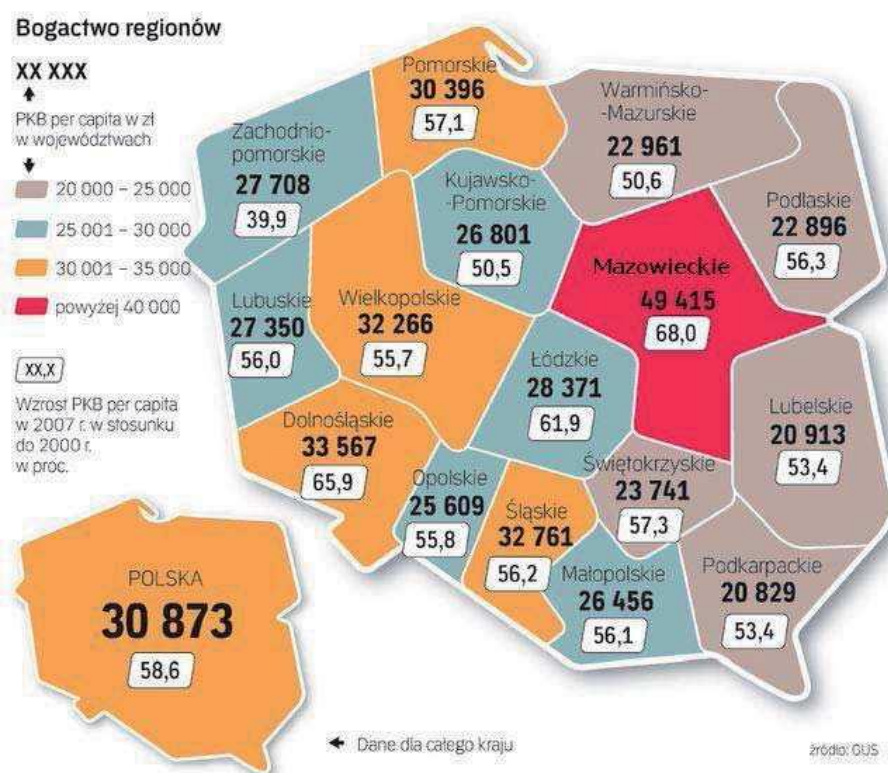

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS, 2010

W roku 2007 wytworzony w Polsce produkt krajowy brutto był w cenach bieżących o 58,6% wyższy niż w roku 2000. W tym okresie najwyższą dynamikę PKB odnotowało województwo mazowieckie (wzrost o 68,0%), natomiast najniższą województwo zachodniopomorskie (wzrost o 39,9%). Produkt krajowy brutto w cenach bieżących w województwie lubelskim wzrósł w tym czasie o 53,4% a województwo lubelskie pod względem tempa wzrostu znalazło się wspólnie z województwem podkarpackim na 12 – 13 miejscu w Polsce i wyprzedziło województwa warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie oraz zachodniopomorskie.⁵

Mapa 2. Zmiany produktu krajowego brutto według województw w latach 2001-2007

Źródło: Anna Cieślak, Jak bogato, to na Mazowszu, Rzeczpospolita z dnia 03.11.2009 r.

Wydajność pracy mierzona wskaźnikiem Wartości Dodanej Brutto na 1 pracującego **rosła w województwie lubelskim szybciej aniżeli w kraju** i w 2007 roku wyniosła 52 084 zł przy 48 008 zł w roku 2006. Jednak nadal nie przekroczyła granicy 70% średniej krajowej wynoszącej 75 550 zł. Z uwagi na rolniczy charakter regionu inaczej niż w kraju przedstawia się udział poszczególnych gałęzi gospodarki w wytwarzanej WDB, i tak w 2007 roku zaobserwowano **wzrost udziału rolnictwa** w WDB województwa z 7% do 7,8% (w Polsce

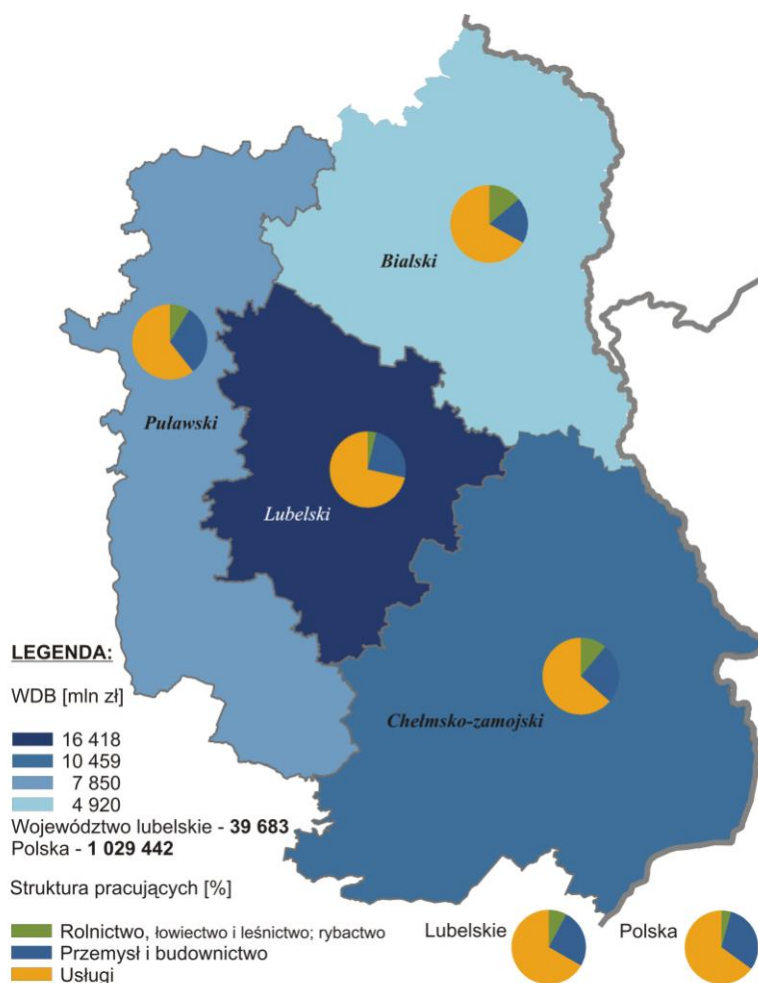
⁵ „Produkt krajowy brutto w województwie lubelskim w 2007 roku” Mieczysław Kowerski (w:) *Lubelski Barometr Gospodarczy* Nr 2/2009, Zamość 2009

wskaźnik ten się nie zmienił i wynosi 4,2%) co oznacza iż nadal utrzymuje się niekorzystna struktura gospodarki regionu. Poza rolnictwem różnice w strukturze gospodarki województwa lubelskiego i kraju widoczne są szczególnie w sektorach przemysłowym i usług nierynkowych i wynoszą odpowiednio 18,8% i 24,3% oraz 20,2% i 14,2% udziału wytwarzanej WDB.

W województwie lubelskim **najwyższą wydajnością** wynoszącą ponad 91 tys. zł na 1 pracującego charakteryzował się sektor usług rynkowych, natomiast **najwyższą dynamikę wzrostu** wydajności w stosunku do roku 2005 zanotowano w rolnictwie (wzrost o 25,4%).

Poza wzrostem wydajności pracy, w rolnictwie odnotowano także wiele innych **pozytywnych zjawisk**. O ile jeszcze w 2005 roku wartość końcowej produkcji rolniczej na 1 ha użytków rolnych w województwie lubelskim wynosiła 2 564 zł co stanowiło 83,6% średniej w kraju, o tyle w 2008 roku wartość ta przekroczyła 3 320 zł co oznacza niemal 92% średniej krajowej. W tym okresie rozwijało się w regionie rolnictwo ekologiczne. Od 2005 roku przybyło prawie 1000 ekologicznych gospodarstw rolnych, a w 2009 ich liczba wyniosła 1 710 co oznacza prawie dziesięcioprocentowy udział i 3 miejsce w kraju.

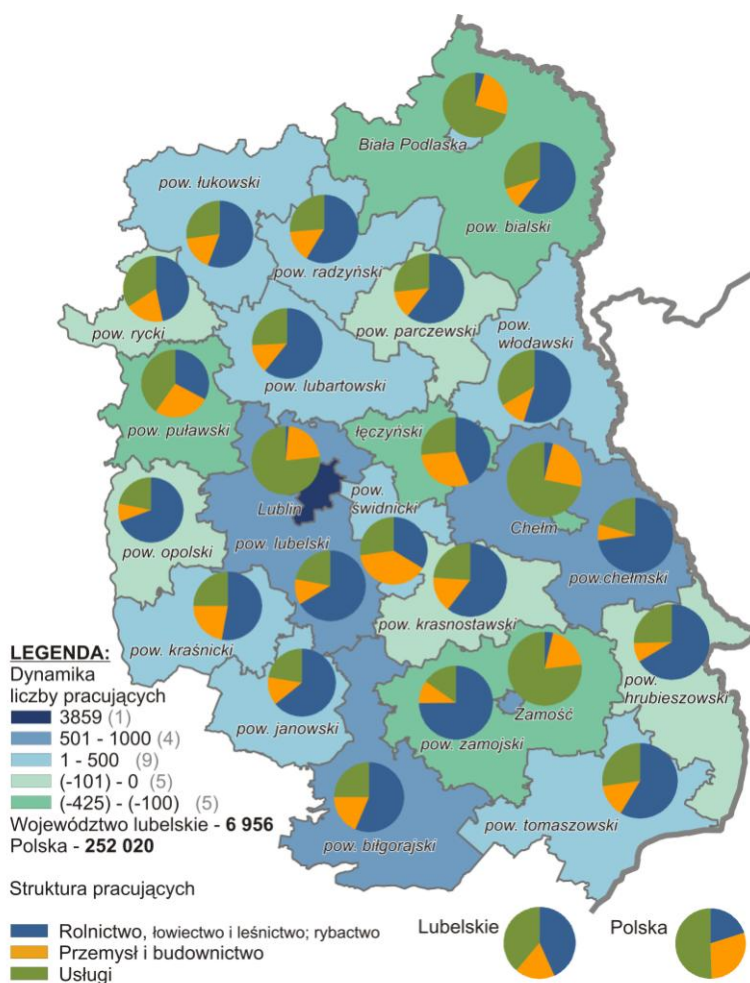
Mapa 3. Wartość Dodana Brutto oraz struktura pracujących w podregionach w 2007r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS, 2010

W latach 2005 – 2008 w województwie lubelskim – podobnie jak w kraju – zmniejszył się odsetek pracujących w rolnictwie, był to jednak spadek niewielki. W tym czasie w Polsce przybyło więcej osób pracujących w sektorze przemysłowym i usług rynkowych – wzrost o 9% i 17% natomiast w województwie odpowiednio o 4% i 11%. Wartym odnotowania jest, iż wzrost liczby pracujących w tych sektorach generowany był przede wszystkim przez powiat grodzki Lublin.

Mapa 4. Struktura pracujących w województwie lubelskim w 2008r. wg. powiatów.

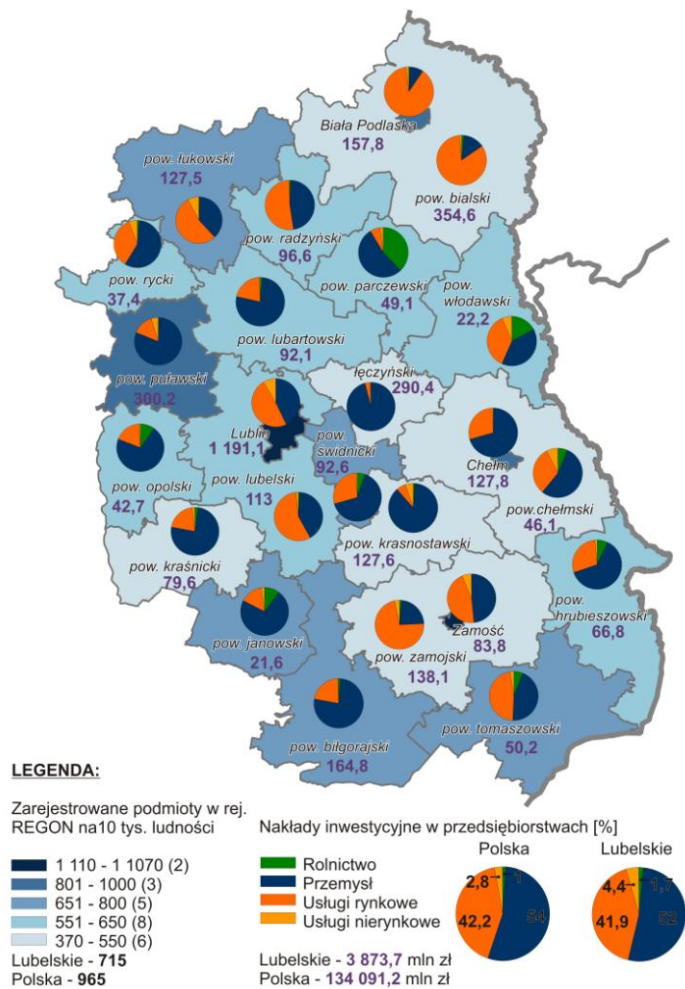

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS, 2010

Pozytywną tendencję w 2009 roku odnotowano w województwie w postaci **wzrostu liczby podmiotów** zarejestrowanych w rejestrze REGON przy jednoczesnym spadku tej wartości w kraju. Zdecydowaną większość wśród nowopowstałych firm stanowiły mikroprzedsiębiorstwa. Największe nasycenie podmiotami gospodarczymi na

10 tys. ludności – powyżej średniej krajowej wynoszącej 985 – notują powiaty grodzkie Zamość i Lublin (odpowiednio 1 162 i 1 115).

Mapa 5. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w rejestrze REGON i nakłady inwestycyjne w 2008 r.⁶

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS, 2010

W zakresie inwestycji odnotowano pozytywne zjawisko bowiem wartość **nakładów inwestycyjnych** na mieszkańca w 2008 r. wzrosła w porównaniu do roku 2007 o prawie 26%, zaś w stosunku do roku 2005 aż o 77% (w Polsce odpowiednio o 13% i 65%). Jednak w wymiarze wartościowym wynosi to 3 526 zł na mieszkańca i stanowi niespełna 62% średniej krajowej. Ponad 30% (1 191,1 mln zł) ogółu nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach przypadło na miasto Lublin, a dynamika wzrostu nakładów inwestycyjnych w sektorze przedsiębiorstw była wyższa niż średnio w Polsce.

⁶ Najnowsze dostępne dane dotyczące nakładów inwestycyjnych odnoszą się do roku 2008 zatem zestawiono je z danymi dotyczącymi zarejestrowanych w rejestrze REGON z tego samego roku.

Negatywnym zjawiskiem był spadek w roku 2008 o 2,5% nakładów na działalność badawczo – rozwojową ogółem, zaś w sektorze przedsiębiorstw aż o 55,6% (w kraju nakłady na B+R wzrosły odpowiednio o 15,5 i 17,7%).

Wyraźną tendencję wzrostu notuje się w zakresie rozwoju tzw. czystej energii. Od 2005 r. ponad trzykrotnie wzrósł udział energii z odnawialnych źródeł w produkcji energii ogółem i w 2008 roku wyniósł on prawie 1,8%, przy średnim wskaźniku w kraju wynoszącym 0,7%.

Tabela 1. Wskaźniki realizacji Priorytetu I *Wzrost konkurencyjności regionalnej gospodarki oraz jej zdolności do tworzenia miejsc pracy*

<i>Wskaźnik</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>
PKB/cap w tys. zł (wg PPS)	17,6	18,8	20,9	b.d.	b.d.
Dynamika PKB (rok poprzedni=100)	102,2	105,3	105,5	b.d.	b.d.
Nakłady inwestycyjne/PKB	11,32%	12,85%	13,38	b.d.	b.d.
Udział zatrudnionych w tzw. wiodących sektorach produkcji i usług	22,88	22,77	22,83	b.d.	b.d.
WDB na 1 pracującego (wydajność pracy), w zł					
ogółem	45 545	48 008	52 084	b.d.	b.d.
w tym:					
rolnictwo	8 876	8 922	11 133	b.d.	b.d.
przemysł	59 469	63 899	69 031	b.d.	b.d.
budownictwo	72 801	77 581	84 517	b.d.	b.d.
usługi rynkowe	83 540	87 162	91 390	b.d.	b.d.
usługi nierynkowe	51 309	53 543	57 091	b.d.	b.d.
Udział energii z odnawialnych źródeł w produkcji energii ogółem (w %)	0,46	0,58	0,95	1,74	b.d.
Udział mocy zainstalowanej w elektrowniach wodnych i niekonwencjonalnych w stosunku do mocy ogółem (w %)	0,46	0,35	0,41	b.d.	b.d.
Przeciętna powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa rolnego (w ha)	6	5,3	5,42	5,6	b.d.
w tym gospodarstwa indywidualnego	5,8	5,1	5,22	5,4	b.d.
Ilość grup producenckich	10	12	10	12	16
Końcowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych (w zł, ceny stałe)	2 564	2 554	2 678	3 325	b.d.
Udział towarowej produkcji rolniczej w końcowej produkcji rolniczej (w %)	84,36	94,5	82,4	81,1	b.d.
Liczba gospodarstw ekologicznie kontrolowanych	773	1073	1397	1 609	1 710

Ilość zarejestrowanych produktów regionalnych i tradycyjnych	15	25	32	b.d.	67
Liczba gospodarstw agroturystycznych	387	420	408	b.d.	b.d.
Udział gospodarstw agroturystycznych w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych	0,14%	0,15%	0,14%	b.d.	b.d.
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności,	683,7	693	699,4	715	b.d.
w tym:					
spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	1,52	1,54	1,52	1,52	b.d.
MŚP	682,9	692,2	698,7	714,4	b.d.
Udział aktywnych firm (w %)	49,90	49,70	b.d.	b.d.	b.d.
Udział MŚP w produkcji sprzedanej przemysłu (ceny bieżące, w %)	45,70	47,40	57,50	43,20	b.d.
Nakłady na B+R (tys zł)					
nakłady ogółem	182 900	180 800	246 100	239 900	b.d.
na jednego badacza	25,9	25,2	35,6	34,2	b.d.
Udzielone patenty na wynalazki na 1 mln ludności	24,56	17,94	36,46	33,77	b.d.
Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca w zł	1 992	2 261	2 799	3 526	b.d.
w tym w sektorze prywatnym na 1 mieszkańca	1 108	1 209	1 589	2 035	b.d.
Pracujący (stan w dniu 31.XII)					
ogółem	729 555	741 423	758 017	769 300	b.d.
rok poprzedni = 100	100,6	101,6	102,2	101,4	b.d.
w tym w sektorze prywatnym:					
ogółem	539 740	551 244	569 950	583 699	b.d.
rok poprzedni = 100	101,3	102,1	103,4	102,4	b.d.
Struktura pracujących wg sektorów ekonomicznych					
sektor rolniczy	278 618	278 919	279 166	278 599	b.d.
województwo = 100	38,2	37,6	36,8	36,2	b.d.
rok poprzedni = 100	100	100,1	100,1	99,7	b.d.
sektor przemysłowy	106 179	107 225	109 666	106 558	b.d.
województwo = 100	14,6	14,5	14,5	13,8	b.d.
rok poprzedni = 100	98,3	101	102,3	97,2	b.d.
budownictwo	24 522	27 538	31 212	35 981	b.d.
województwo = 100	3,4	3,7	4,1	4,7	b.d.
rok poprzedni = 100	104,3	112,3	113,3	115,3	b.d.
sektor usług rynkowych	183 574	189 349	197 356	206 056	b.d.
województwo = 100	25,2	25,5	26	26,8	b.d.

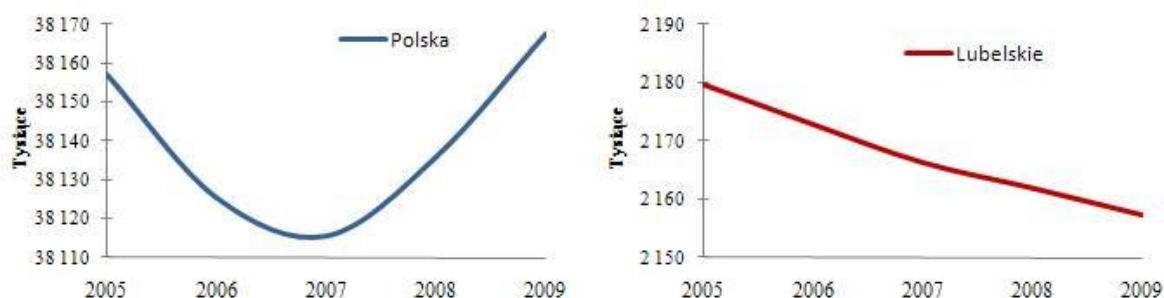
rok poprzedni = 100	102,5	103,1	104,2	104,4	b.d.
sektor usług nierynkowych	136 662	138 392	140 617	142 106	b.d.
województwo = 100	18,7	18,7	18,6	18,5	b.d.
rok poprzedni = 100	100,8	101,3	101,6	101	b.d.
Pracujący w sektorze MŚP					
na 10 tys. ludności	1 138,43	1 150,49	1 255,98	b.d.	b.d.
rok poprzedni = 100	103,98	101,06	109,16	b.d.	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDR GUS.

Priorytet II Rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy.

W województwie lubelskim stale utrzymuje się **spadek liczby ludności**. W 2009 roku województwo zamieszkiwało 2 157 tys. osób. Odnotowano także ujemne saldo migracji ogółem, w tym na pobyt stały: -315 zagraniczne i -4 118 międzywojewódzkie, przy czym w przypadku migracji międzywojewódzkich była to wartość niższa niż w 2005 roku o 787, natomiast saldo migracji zagranicznych w 2005 r. było dodatnie (+4).

Wykres 1. Zmiany liczby ludności (stan na 31.XII)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS, 2010

Mimo wciąż utrzymującego się w 2009 r. **ujemnego przyrostu naturalnego** (-419 osób) na przestrzeni ostatnich lat można zaobserwować pewne pozytywne procesy w tym zakresie. Wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności ulega stałej poprawie i tak w 2005 roku wynosił -0,8, a w 2008 wzrósł do -0,2. Pozytywny jest także stale **zwiększający się współczynnik dzietności**, który z 1,33 w 2005 roku wzrósł do 1,41 w 2008 roku. Stan ten jednak na obecnym poziomie nie zapewnia zastępowalności pokoleń. Wśród przyczyn zgonów mieszkańców województwa, podobnie jak w kraju, dominujący udział mają choroby układu krążenia (48,8%) oraz nowotwory (22,1%). Mimo niewielkiej poprawy w stosunku do roku 2005 wciąż negatywnym, utrzymującym się zjawiskiem w województwie lubelskim jest **duża dysproporcja w przeciętnym trwaniu życia kobiet i mężczyzn**. Podobnie jak w przypadku

zjawisk w tym zakresie obserwowanych w kraju, w województwie lubelskim następują **niekorzystne zmiany w zakresie struktury wieku ludności**. Sytuacja w województwie charakteryzuje się **spadkiem odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym** z 21,6% w 2005 roku do 19,6% w 2009 roku oraz równoczesnym **wzrostem udziału ludności w wieku poprodukcyjnym** z 16,5% w 2006 roku do 17,3% w 2009 roku. Wpływa to na utrzymanie się negatywnych procesów demograficznych w województwie. Niewielki, aczkolwiek niewątpliwie pozytywny jest **wzrost udziału ludności w wieku produkcyjnym** w ogólnej liczbie ludności w województwie, z 61,9% w 2005 roku do 63,1% w 2009 roku. Podobnie jak w kraju wskaźnik obciążenia demograficznego stale się poprawia.

Tabela 2. Wskaźnik obciążenia demograficznego⁷

	2005	2006	2007	2008	2009
POLSKA	56,3	55,7	55,3	55,1	55,0
LUBELSKIE	61,6	60,6	59,7	59,0	58,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS, 2010

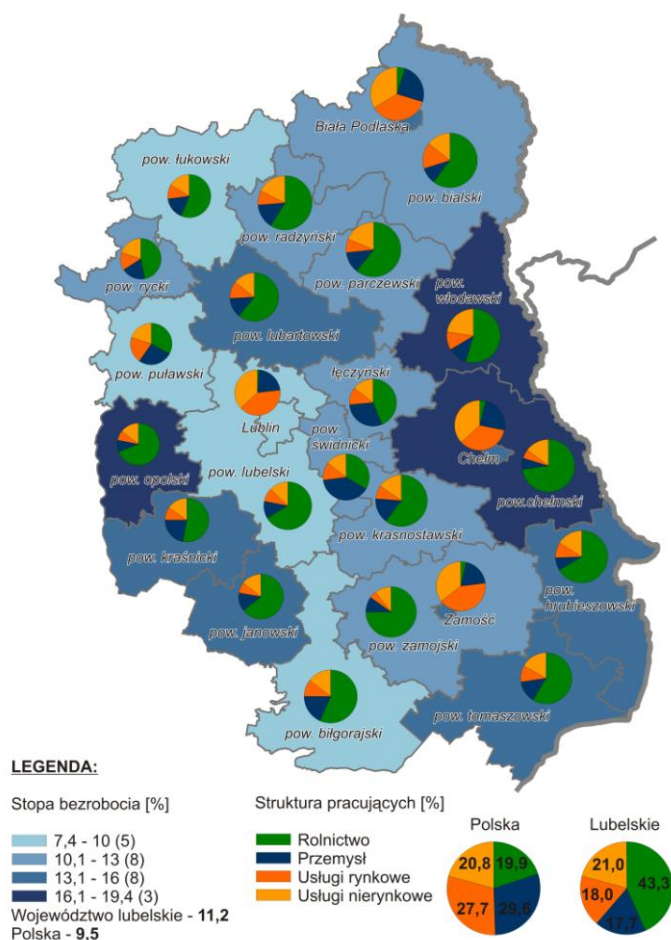
Na koniec 2009 roku w województwie zarejestrowanych było 117,2 tys. osób bezrobotnych. Oznacza to 15,3% wzrost liczby bezrobotnych w stosunku do roku 2008. W tym samym okresie w Polsce liczba zarejestrowanych bezrobotnych wzrosła o 28,4%. Wolniejszy wzrost liczby bezrobotnych spowodował niższy przyrost stopy bezrobocia rejestrowanego. Pomimo tego stopa bezrobocia w województwie lubelskim jest nadal **wyższa niż średnio w kraju** (12,8% w województwie lubelskim przy 11,9% w kraju).

Z analizy najnowszych danych dotyczących stopy bezrobocia wynika, iż powiatami z najwyższym wskaźnikiem bezrobocia są nadal powiat włodawski gdzie bezrobocie przekroczyło 20%, opolski (16,8%), kraśnicki (16,4%) i chełmski (16,3%). Wspomniany powiat opolski był jednak jedynym, w którym odnotowano spadek liczby bezrobotnych.

⁷ Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym

Mapa 6. Stopa bezrobocia i struktura pracujących w województwie lubelskim w 2008r.⁸

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS, 2010

Za niepokojące zjawisko uznać należy spadek aktywności zawodowej społeczeństwa. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym tj. w wieku 15-64 lata wyniósł 64,5% w roku 2008 (dla porównania w 2007 – 65,1%, a w 2005 – 60,1%). Obecnie jest to wskaźnik nieco niższy niż średnio w kraju gdzie wynosi 64,9%.

Rok 2008 był kolejnym z rzędu, w którym jednostki samorządu terytorialnego podniosły poziom wydatków na oświatę i kulturę. W przeliczeniu na jednego mieszkańca województwa od roku 2005 wydatki w tym zakresie wzrosły odpowiednio o: 189 zł i 36 zł.

⁸ W związku z tym, iż najnowsze dane dotyczące struktury pracujących w województwie lubelskim dostępne są za rok 2008 na mapie zestawiono je z wartościami stopy bezrobocia z tego samego roku.

Od lat w województwie lubelskim następuje **poprawa bezpieczeństwa publicznego**. W roku 2008 zanotowano o 1 190 przestępstw mniej w stosunku do roku 2007 i aż o 11 326 mniej niż w 2005. Nieznacznie przy tym wzrosła wykrywalność przestępstw i wyniosła 69,9% co oznacza o 4% wyższą wartość niż średnio w kraju. Pozytywnym zjawiskiem jest także nieznaczny spadek liczby wypadków drogowych.

Tabela 3. Wskaźniki realizacji Priorytetu II *Rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy*

Wskaźnik	2005	2006	2007	2008	2009
Wskaźnik zatrudnienia (l. zatrudnionych w wieku 15-64 do ogółem) w %	60,1	62	65,1	64,5	b.d
Wskaźnik zatrudnienia osób starszych (55-64) w %	36,4	35,9	38,2	36,1	b.d
Struktura wiekowa ludności					
przedprodukcyjny	369 239	356 853	443 768	432 386	422 811
jako % ludności	21,6	21,0	20,5	20	19,6
produkcyjny	1 450 282	1 452 742	1 356 474	1 359 491	1 361 194
jako % ludności	61,9	62,3	62,6	62,9	63,1
poprodukcyjny	360 090	363 171	365 971	369 955	373 197
jako % ludności	16,5	16,7	16,9	17,1	17,3
Wskaźnik obciążenia demograficznego (w %)	61,60	60,60	59,70	59	58,5
Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności	-3,05	-3,52	-3,3	3,11	b.d
w tym na wsi	-2,49	-2,71	-2,32	2,19	b.d
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności	-2,25	-3,02	-2,6	-2,1	b.d
w tym na wsi	-0,19	-0,87	-0,21	-0,19	b.d
Przeciętne trwanie życia	74,9	75,25	75,2	75,4	b.d
mężczyźni	69,9	70,3	70,2	70,2	b.d
kobiety	79,9	80,2	80,2	80,5	b.d
Dzietność kobiet	1,329	1,33	1,34	1,41	b.d
Liczba studiujących na 10 tys. mieszkańców	496,28	489,94	491,21	488,81	b.d
Stopa bezrobocia					
według BAEL	13,7	12,4	9,48	8,4	10,5
w tym kobiety	14,4	13	9,45	8,6	10,7
Stopa bezrobocia rejestrowanego (%)	17	15,5	13	11,2	12,8
Długotrwale bezrobotni (w % ogółu bezrobotnych)	51,5	52,4	48,8	54,4	48,1

w tym kobiety	54,6	55,5	58,1	45,2	b.d
Bezrobotni w wieku do 25 lat (w % ogółu bezrobotnych)	26,7	25,4	23,58	24	25,7
w tym kobiety	13,6	13,6	13,3	13,5	b.d
Bezrobocie wśród niepełnosprawnych	1,9	2,1	2,4	3,2	3,3
Bezrobotni absolwenci studiów wyższych (% ogółu bezrobotnych)	8,1	8,8	8,98	11,1	12,7
Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności	697,3	901,2	686,3	613,4	b.d
Odsetek dochodów ludności ze źródeł socjalnych	37	37	b.d	b.d	b.d
Nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych (ceny bieżące) na 1 mieszkańca					
- dochody pierwotne brutto	672,37 zł	725,1 zł	791,61 zł	880,62 zł	b.d
- dochody do dyspozycji brutto	637,8 zł	684,76 zł	751,08 zł	835,80 zł	b.d
Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych	16,4	19,4	28,1	36,4	b.d
Uczestnictwo w kulturze (czytelnictwo, liczba odwiedzających muzea, widzowie w kinach, filharmoniach, teatrach, operach)	2 205 258	2 357 398	2 536 759	2 633 554	b.d
Wydatki budżetów JST (województwa, powiatów, gmin) na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca (w zł) – wydatki na kapitał ludzki	932,33	977,08	1 060,80	1 120,73	b.d
Wydatki budżetów JST (województwa, powiatów, gmin) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca (w zł)	66,14	83,19	97,88	102,54	b.d
Wydatki na ochronę zdrowia (zł/os)	59,17 zł/os	57,37 zł/os	68,87 zł/os	71,44 zł/os	b.d
Liczba przestępstw	61 358	57 329	51 222	50 032	b.d
Liczba wypadków drogowych	2 446	2 211	2 419	2 358	b.d
Frekwencja wyborcza (w %)	41	43	50	b.d	b.d

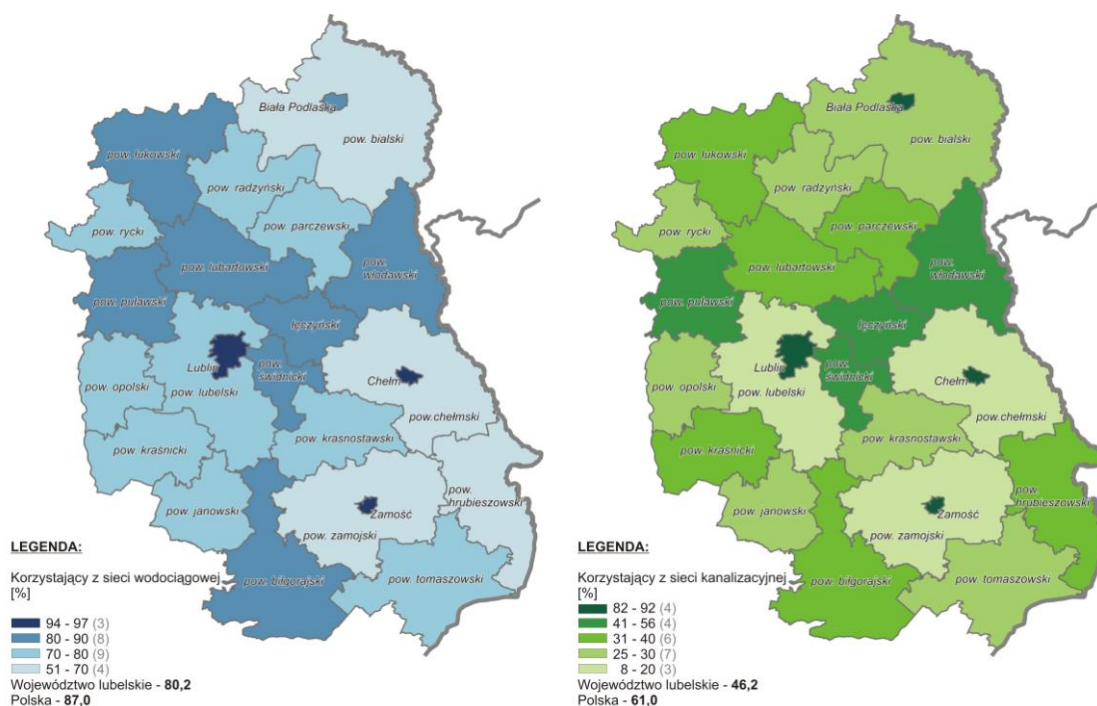
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS, 2010

Priorytet III Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego.

Pozytywne zmiany dotyczące czynników decydujących o atrakcyjności i spójności terytorialnej regionu, takich jak dostępność komunikacyjna, stan środowiska czy rozwój ośrodków miejskich, są procesem powolnym i stosunkowo trudno mierzalnym.

W 2008 roku poprawiły się wskaźniki dotyczące infrastruktury wodnej i ściekowej. W stosunku do roku 2005 odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej wzrósł o 1,4%, odsetek korzystających z kanalizacji o 1,3%, a odsetek ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków o 2,1%. Tym samym zmniejszyła się dysproporcja pomiędzy stopniem zwodociągowania a skanalizowania. Należy przy tym zauważyć, że dynamika w/w wskaźników na obszarach wiejskich jest dwuipółkrotnie wyższa, co oznacza nadrabianie zaległości w stosunku do miast.

Mapa 7. Korzystający z wodociągów i kanalizacji w 2008r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS, 2010

W roku 2008 nastąpiła także pewna poprawa dostępności komunikacyjnej, głównie za sprawą inwestycji na drogach lokalnych. Wyraźnie wzrosła długość dróg publicznych o twardej nawierzchni na 1000 km² i w roku 2008 wyniosła 749 km, co stanowi

wzrost o 26 km w stosunku do 2005 r. Udział dróg dwujezdniowych (ekspresowych i autostrad) oraz wskaźniki dotyczące sieci kolejowej od 2005 r. pozostają bez zmian.

Biorąc pod uwagę **systematyczny przyrost liczby turystów odwiedzających region** oraz liczbę udzielonych noclegów, wzrastała atrakcyjność turystyczna województwa lubelskiego. W 2008 roku w obiektach zbiorowego zakwaterowania udzielono o ponad 145 tys. więcej noclegów niż w roku poprzednim, przy czym w tym samym okresie o ponad 19 tys. spadła liczba udzielonych noclegów turystom zagranicznym. Nie odnotowano zauważalnych zmian jeśli chodzi o rozwój ilościowy bazy noclegowej.

Niski w stosunku do średniego w kraju wskaźnik urbanizacji jest nadal pogłębiany przez odpływ ludności z miast.

Tabela 4. Wskaźniki realizacji Priorytetu III *Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego*

<i>Wskaźnik</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>
Udział dróg dwujezdniowych w ogólnej długości dróg twardych województwa (ekspresowe i autostrady), w %	0,023	0,023	0,023	0,022	b.d
Drogi publiczne o twardej nawierzchni					
- na 1 tys. km ²	723	727	737	749	b.d
- na 10 tys. ludności	83,3	84,1	85,5	87	b.d
Ruch graniczny					
liczba osób	10 953 738	12 022 616	12 201 062	8 765 960	b.d
liczba pojazdów	4 575 392	5 016 180	5 006 807	b.d	b.d
Długość granicy przypadająca na 1 przejście (km)	39,4	39,4	39,4	39,4	b.d
Ilość wypadków na drogach krajowych i wojewódzkich	2446	2211	2419	2 358	b.d
Udział wypadków śmiertelnych w ogólnej liczbie wypadków (w %)	13,2	15,4	14,51	15,77	b.d
Ofiary śmiertelne wypadków drogowych					
- na 1 tys. ludności	148	157	160	172	b.d
- udział w liczbie ofiar wypadków ogółem (w %)	9,2	11	11,5	12,5	b.d
Wskaźnik lesistości (w %)	22,4	22,5	22,9	22,9	b.d
Struktura użytkowania ziemi (w%)					b.d
użytki rolne	59,6	58,94	62,66	63,28	b.d

lasy i grunty leśne	22,6	22,77	22,89	22,98	b.d
pozostałe grunty i nieużytki	17,8	18,29	14,45	13,74	b.d
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej	22,8	22,7	22,7	22,7	b.d
Ścieki komunalne i przemysłowe oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia	97,61	97,66	97	97,29	b.d
Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w % ludności ogółem	78,8	79	79,5	80,2	b.d
- w tym na wsi	65,2	65,9	67,3	68,6	b.d
Ludność korzystająca z kanalizacji w % ludności ogółem	44,9	45,4	45,9	46,2	b.d
- w tym na wsi	10	11	11,5	12	b.d
Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w % ogólnej liczby ludności	50,98	51,93	52,62	53,14	b.d
- w tym na wsi	13,56	15,09	15,78	16,34	b.d
Udział długości sieci kanalizacyjnej w długości sieci wodociągowej	19,30%	20,40%	21%	21,3%	b.d
Liczba turystów	543 686	564 472	615 781	677 166	b.d
- w tym zagranicznych	92 042	99 702	97 468	81 481	79 121
Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania na 10 tys. mieszkańców	89,4	87,5	87,6	86,69	b.d
Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania	1 238 665	1 286 645	1 410 282	1 555 548	b.d
- w tym turystom zagranicznym	147 110	154 630	158 604	139 002	b.d
Nakłady inwestycyjne na ochronę wód i gospodarkę ściekową na 1 mieszkańca (w zł)	82,33	83,73	73,05	70,18	b.d
Udział odpadów wyselekcjonowanych w ogólnej ilości odpadów komunalnych zebranych (%)	3,5	4	4,4	6,3	b.d
Udział odpadów poddanych odzyskowi w ogólnej ilości odpadów (z wyłączeniem komunalnych) wytworzonych (%)	94,3	85,9	88	83,7	b.d
Odpady komunalne zebrane na 1 mieszkańca (w kg)	155	168	173	172	b.d

Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków	3 691	3 705	3 711	3 716	b.d
Liczba instytucji i placówek kultury	1 494	1 486	b.d.	b.d	b.d
Wskaźnik urbanizacji (% ludności mieszkającej w miastach)	46,65	46,62	46,56	46,53	b.d
Gęstość zaludnienia w miastach (os/km ²)	1 054	1 056	1 047	1 044	b.d
Wskaźnik powierzchni terenów zielonych na 1000 mieszkańców wsi (ha)	2,1	2	2	2	b.d
Udział miejsc noclegowych na terenach wiejskich w bazie noclegowej województwa (%)	16,3	16,8	17,6	17,3	b.d
Powierzchnia pod wodą (mała retencja) [przyrost ha]	154	30	b.d.	b.d	b.d
Klasa czystości wód					b.d
I	-	0	0	0	b.d
II	-	0	0	0,60%	b.d
III	-	16,70%	7,20%	17,60%	b.d
IV	-	59,40%	76,30%	65,20%	b.d
V	-	23,90%	16,50%	16,5%	b.d

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych GUS i danych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Lublinie, 2010

Priorytet IV Rozwój współpracy międzyregionalnej województwa oraz poprawa skuteczności wdrażania polityki rozwoju regionu.

Rozwój kontaktów międzynarodowych województwa jest jednym z elementów zwiększania konkurencyjności przestrzeni regionu i budowania jego spójności terytorialnej w układzie krajowymi i europejskim. Wpływa na transfer wiedzy, dobrych praktyk oraz rozszerza możliwości uzyskania dodatkowych środków pomocowych.

Z przeprowadzonego badania ankietowego wynika, że w 2009 r. realizowanych było – przez JST wspólnie z partnerami zagranicznymi – 61 projektów międzynarodowych. W stosunku do roku 2005 **prawie dwukrotnie wzrosła liczba organizacji pozarządowych** w regionie, w tym samym okresie zwiększyła się również liczba podmiotów o statusie organizacji pożytku publicznego. Lubelszczyzna jest również regionem atrakcyjnym dla ludzi zdobywających wiedzę, o czym świadczy rosnąca liczba studentów zagranicznych, która w roku akademickim 2008/2009 wyniosła 1 205 osób co stanowi wzrost o niecałe 20% w porównaniu do roku akademickiego 2007/2008.

Jak wynika z badań poprawa jakości funkcjonowania nie jest priorytetem dla jednostek publicznych (liczba punktów obsługi inwestora oraz uzyskanych certyfikatów ISO utrzymuje się na takim samym poziomie jak w roku 2007), jednak ze względu na jakościowy a nie ilościowy charakter parametru należy przyjąć, że postęp w tej dziedzinie był coraz większy.

Tabela 5. Wskaźniki realizacji Priorytetu IV **Rozwój współpracy międzyregionalnej województwa oraz poprawa skuteczności wdrażania polityki rozwoju regionu**

<i>Wskaźnik</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>
Liczba umów partnerskich z zagranicznymi instytucjami na poziomie regionalnym, JST oraz NGO (porozumienia, listy intencyjne)	b.d.	233	182	b.d.	b.d.
Liczba projektów instytucji międzynarodowych realizowanych na terenie województwa lubelskiego	b.d.	39	64	61	b.d.
Jakość obsługi w urzędach, w tym jakość usług elektronicznych, ilość certyfikatów ISO	b.d.	10	6	6	6
Liczba organizacji pozarządowych	4 497	4 706	4 947	6 492	8 070
- w tym podmiotów o statusie organizacji pożytku publicznego	b.d.	278	306	334	376

Liczba punktów (centrów) obsługi inwestora w regionie	b.d	25	22	21	21
Liczba studentów zagranicznych studiujących w regionie	837	882	1 010	1 205	b.d
Poziom wykorzystania środków zewnętrznych (absorpcja funduszy strukturalnych) w zł	1 077 151 953	2 040 758 086	2 097 715 511	2 261 934 990	3 059 320 048 ⁹

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDR GUS, badania ankietowego i bazy organizacji pozarządowych www.ngo.pl, 2010

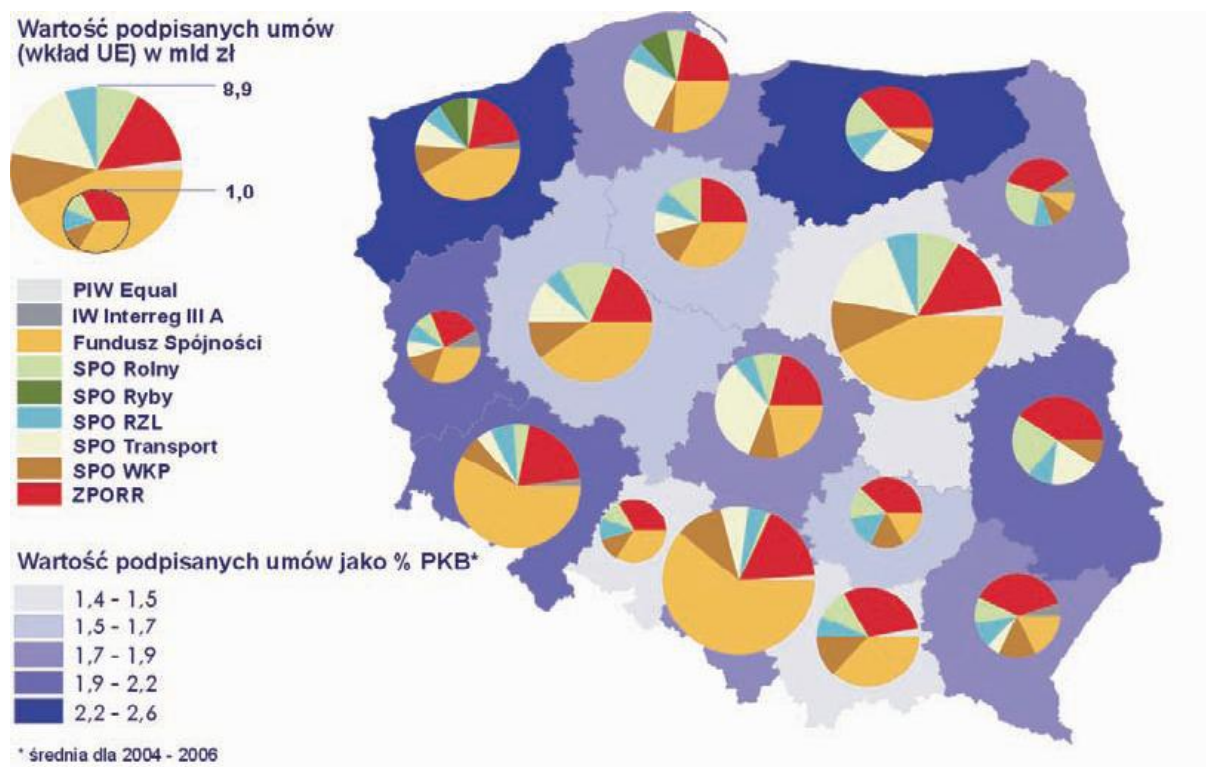
---

⁹ Kwota szacunkowa obejmująca wartość dofinansowania podpisanych umów w ramach Programów Operacyjnych NSRO 2007-2013 i zrealizowanych płatności w ramach PROW 2007-2013

Część II Podsumowanie wyników wdrażania programów realizujących ustalenia Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego

W części II *Raportu* analizie poddano Programy Operacyjne realizowane w ramach NPR 2004 – 2006 jak i NSRO 2007 – 2013. Łączna kwota uzyskana przez województwo lubelskie w ramach programów operacyjnych, inicjatyw wspólnotowych oraz Funduszu Spójności w ramach NPR 2004 – 2006 do końca 2008 roku wyniosła ponad 2,21 mld zł dofinansowania 8745 projektów. Stanowi to niemal 10% projektów i ponad 3,9% dofinansowania w skali kraju. Wartość wsparcia w przeliczeniu na jednego mieszkańca województwa wyniosła 1044,2 zł (dla kraju 1302 zł/os).

Mapa 8. Wartość i struktura podpisanych umów w ramach NPR 2004 - 2006

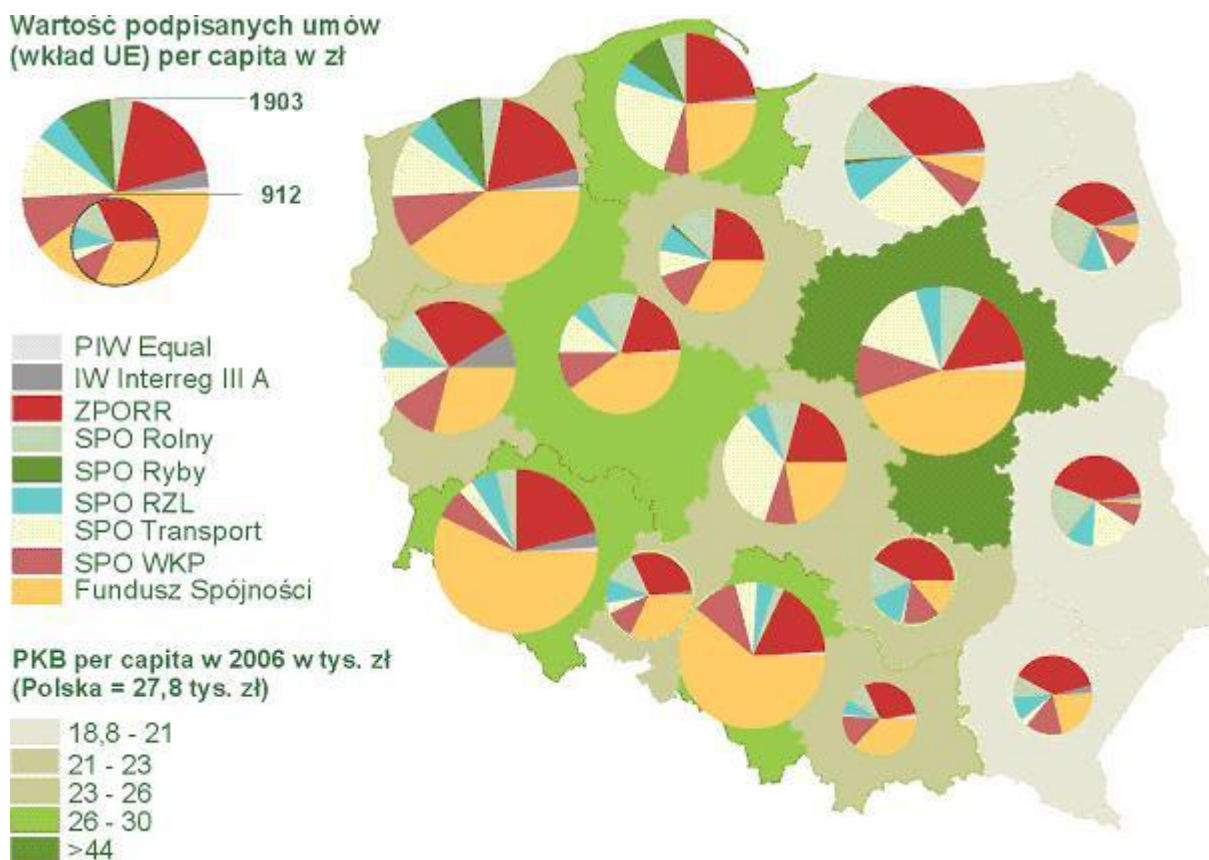

Źródło: Sprawozdanie z realizacji NPR 2004 – 2006, MRR 2009

Łączna wartość umów w poszczególnych województwach wykazuje silną korelację z poziomem regionalnego PKB. Największymi zdolnościami absorpcyjnymi charakteryzują się najzamożniejsze regiony, tj. mazowieckie i śląskie. Natomiast projekty o najniższej łącznej wartości wsparcia ze środków unijnych wdrażane są w województwach o najniższym poziomie regionalnego PKB, czyli w: podlaskim, świętokrzyskim oraz w województwach o najmniejszej liczbie mieszkańców, czyli w opolskim i lubuskim. Opisaną zależność nie wykazuje

województwo zachodniopomorskie, które pomimo stosunkowo niskiego poziomu PKB wdraża projekty o wysokiej wartości unijnego wsparcia oraz województwo małopolskie, w przypadku którego zachodzi zależność odwrotna. Natomiast największa liczba projektów jest realizowana – obok województw mazowieckiego i wielkopolskiego – w województwie lubelskim, co jednocześnie związane jest ze stosunkowo niską średnią wartością projektów. Najmniejszą liczbę umów, a jednocześnie na niską wartość dofinansowania, zawarto w najmniejszych i najmniej ludnych województwach, tj. lubuskim i opolskim. W przypadku wskaźników per capita również występuje dodatni związek pomiędzy wartością umów i poziomem regionalnego PKB. Najwyższa wartość unijnego wsparcia przypada na mieszkańca województwa zachodniopomorskiego oraz mazowieckiego (odpowiednio ok. 1 903 i 1 722 zł), co wynika przede wszystkim ze znaczących wartości umów podpisanych w ramach Funduszu Spójności, SPO *Transport* oraz SPO WKP w tych regionach (w województwie zachodniopomorskim – również SPO *Rybołówstwo...*). Umowy na najniższą łączną wartość per capita podpisano natomiast w najmniej zamożnych (pod względem PKB na mieszkańca) województwach: podkarpackim, lubelskim, świętokrzyskim i podlaskim, a także w województwach małopolskim i opolskim (poniżej 1 050 zł), co jest spowodowane niskimi wartościami wsparcia Funduszu Spójności oraz SPO *Transport* dla tych regionów.

Mapa 9. Wartość i struktura podpisanych umów per capita w ramach NPR 2004 - 2006

Źródło: Sprawozdanie z realizacji NPR 2004 – 2006 , MRR 2009

Na podstawie analizy udzielonego wsparcia można stwierdzić, że wartość projektów realizowanych w poszczególnych regionach zależy w dużej mierze od wartości umów podpisanych w ramach Funduszu Spójności. Należy zauważyć, że inwestycje finansowane z Funduszu Spójności koncentrują się w największych regionach (dolnośląskim, śląskim, mazowieckim, zachodniopomorskim, wielkopolskim). W przypadku wsparcia z funduszy strukturalnych (tj. z pominięciem inwestycji Funduszu Spójności) wartość umów *per capita* podpisanych w ramach programów wykazuje słabą ujemną korelację z poziomem PKB *per capita*. Projekty o największej wartości na mieszkańca (powyżej 1000 zł) realizują województwa: warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie, pomorskie, łódzkie i lubelskie. Najniższe wsparcie z funduszy strukturalnych przypada natomiast na mieszkańców województw: małopolskiego, śląskiego, opolskiego i dolnośląskiego (poniżej 750 zł).

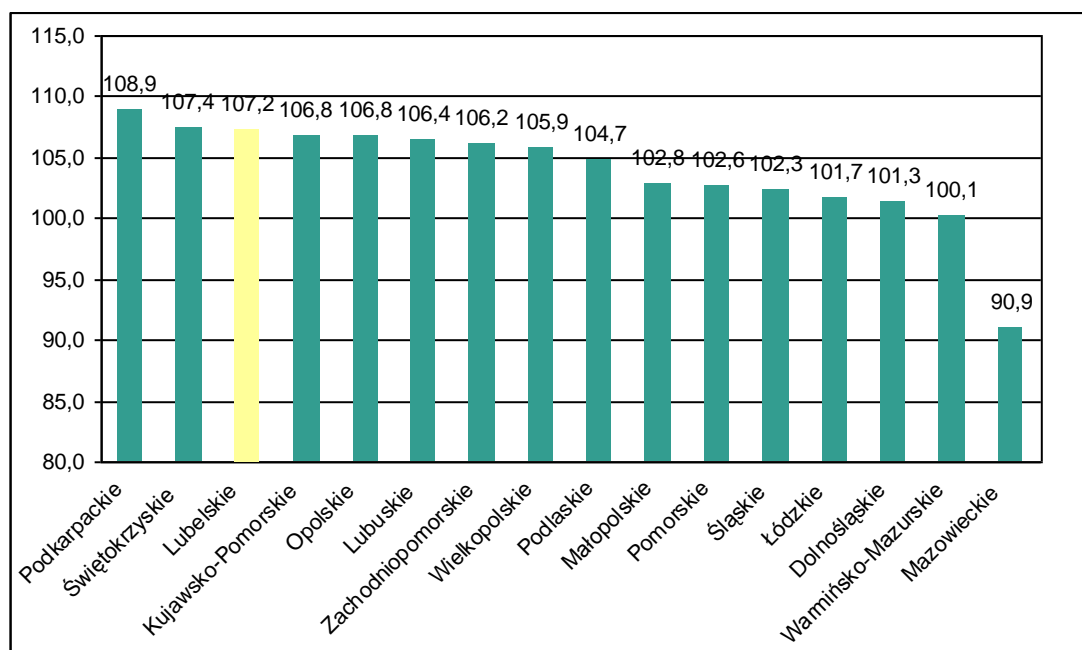
Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006¹⁰

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego był jednym z siedmiu programów operacyjnych, które służyły do realizacji Narodowego Planu Rozwoju/Podstaw Wsparcia Wspólnoty (NPR/PWW) na lata 2004-2006. Program ten rozwijał cele NPR, określając priorytety, kierunki i wysokość środków przeznaczonych na realizację polityki regionalnej państwa w pierwszym okresie członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Głównym celem *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego* było tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów w taki sposób, aby sprzyjać długofalowemu rozwojowi gospodarczemu kraju, jego spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej oraz integracji z Unią Europejską. Osiągnięcie tego celu odbywało się poprzez realizację priorytetów i działań Programu.

Do końca lipca 2009 r. w woj. lubelskim z kont programowych dokonano płatności na kwotę ok. 817,2 mln zł, co stanowi 107,2% wszystkich środków zakontraktowanych dla województwa. Pozwoliło to na osiągnięcie bardzo dobrej, 3. pozycji w kraju pod względem udziału zrealizowanych płatności w wielkości alokacji (za województwami podkarpackim i świętokrzyskim).

Wykres 2. Płatności z kont programowych wg województw

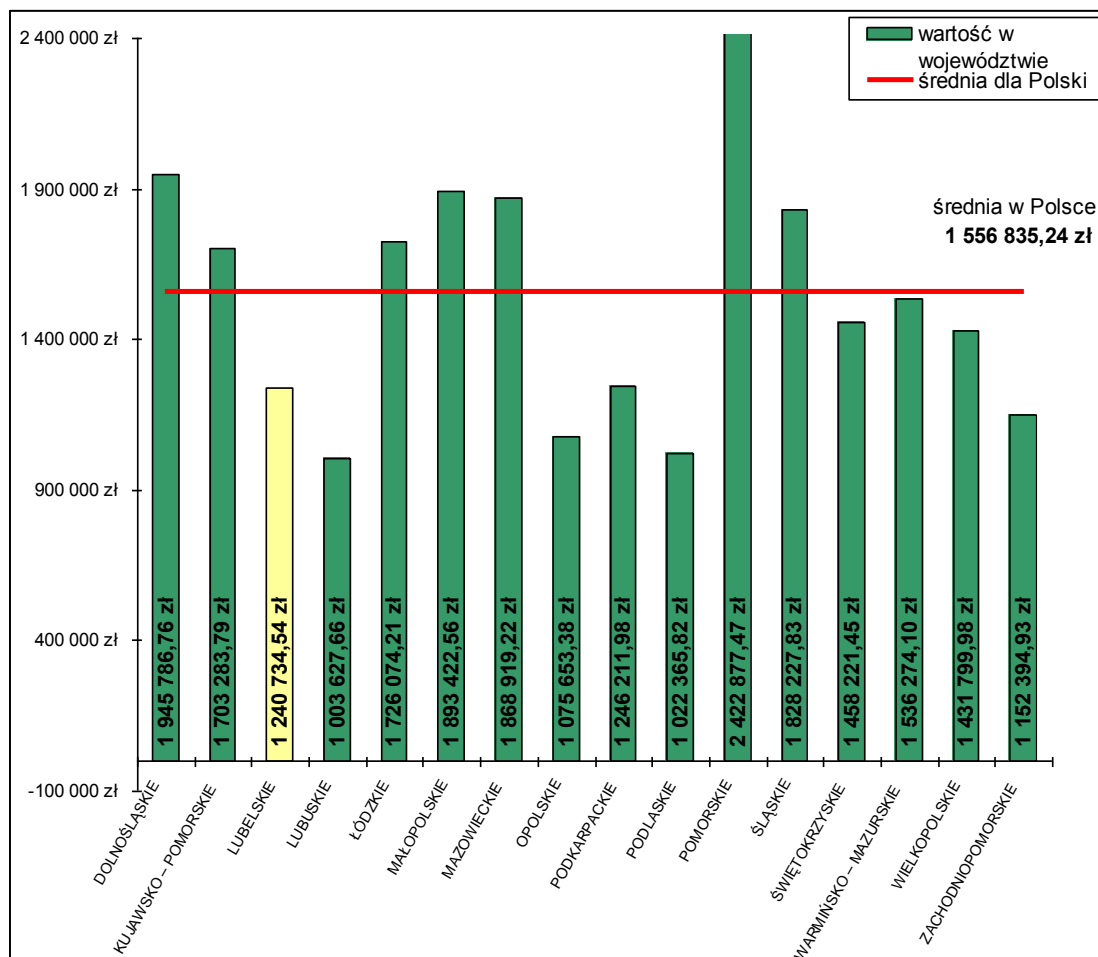
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Roczego raportu z postępu wdrażania ZPORR 2004-2006, MRR 2009

¹⁰ Wykorzystano obszernie fragmenty opracowania „Kształtowanie procesów rozwojowych regionu lubelskiego – kontekst ZPORR”, Krzysztof Grabczuk, Bogdan Kawalko (w:) Barometr regionalny. Analizy i prognozy Nr 3(17), Zamość 2009

Województwo lubelskie, przy uwzględnieniu średniej wartości projektu, zajmuje 12 pozycję w rankingu województw, z kwotą 1.240.734,54 zł na projekt. Zdecydowanie największe projekty były realizowane w województwie pomorskim (niemal dwukrotnie wyższej wartości – 2.422.877,47 zł, niż w lubelskim). Duże projekty, powyżej średniej dla kraju, czyli powyżej 1.556.835,24 zł realizowały również województwa: dolnośląskie, małopolskie, mazowieckie, śląskie, łódzkie i kujawsko-pomorskie.

Widoczne wyraźnie rozdrobnienie projektów (wiele projektów na niewielkie kwoty) w województwie lubelskim, w różnych działaniach, związane mogło być z finansowaniem realizacji podobnych rodzajowo zadań inwestycyjnych. Należy także zaznaczyć, że dofinansowanie dotyczyło w większości inwestycji w podstawową infrastrukturę publiczną, więc znaczna część dotyczyła stosunkowo małych projektów lokalnych.

Wykres 3. Średnia wielkość projektu wg województw

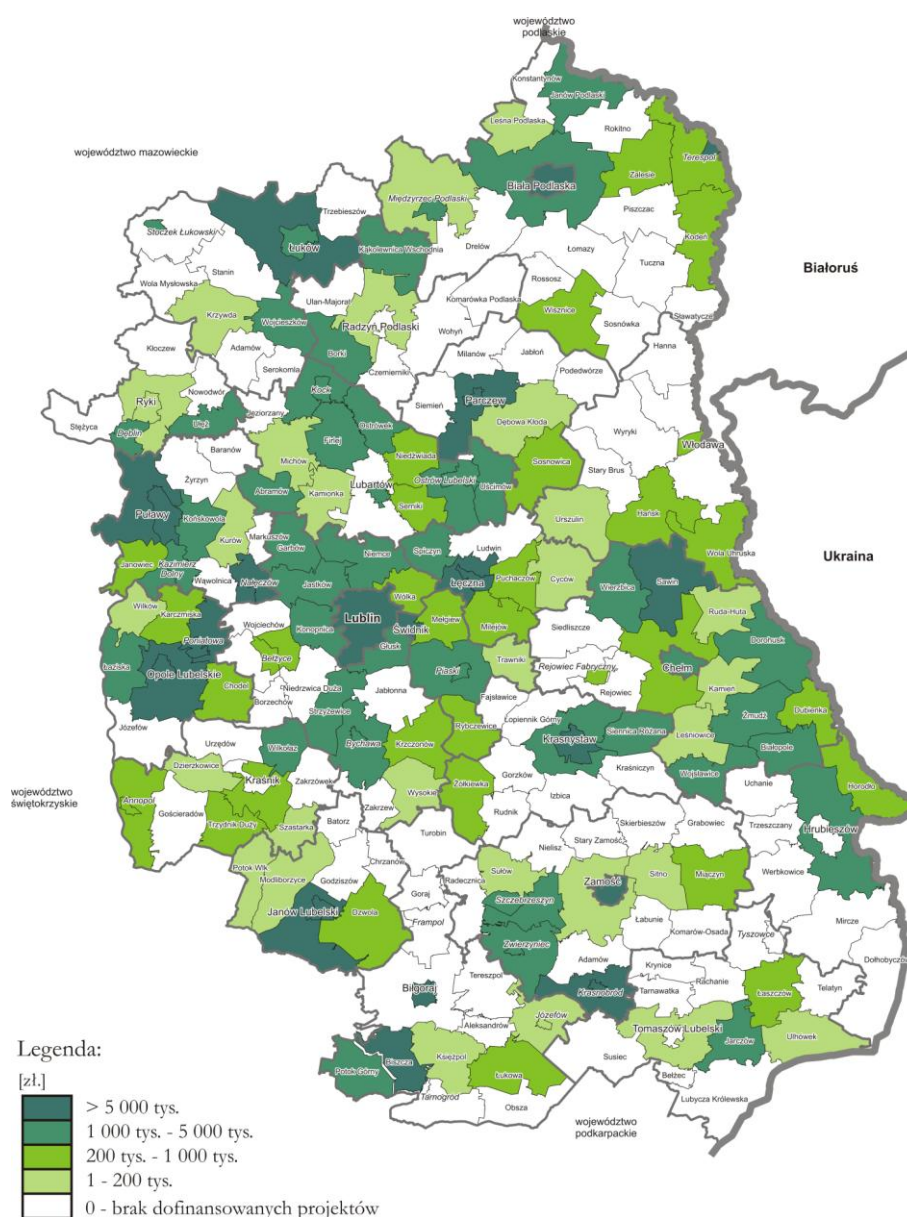

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rocznej sprawozdania z postępu wdrażania ZPORR 2004-2006, MRR 2009

W ramach realizacji *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego* w woj. lubelskim podpisano ogółem 1 069 umów o dofinansowanie projektów, o łącznej wartości 1 298 mln zł, w tym 849,4 mln zł z publicznych środków wspólnotowych. Najwięcej umów podpisano w ramach realizacji Priorytetu 2 *Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach* i 3 *Rozwój lokalny* (odpowiednio 324 umowy o łącznej wartości 187,4 mln zł oraz 405 umów na kwotę 371,5 mln zł), mniejszą liczbę natomiast w Priorytecie 1, przy czym były to projekty o znacznie większej wartości (197 umów o łącznej wartości projektów 723,5 mln zł).

Mapa 9. Wielkość środków uzyskanych przez gminy w ramach ZPORR

Źródło: Opracowanie własne listy umów ZPORR, SIMIK 2009

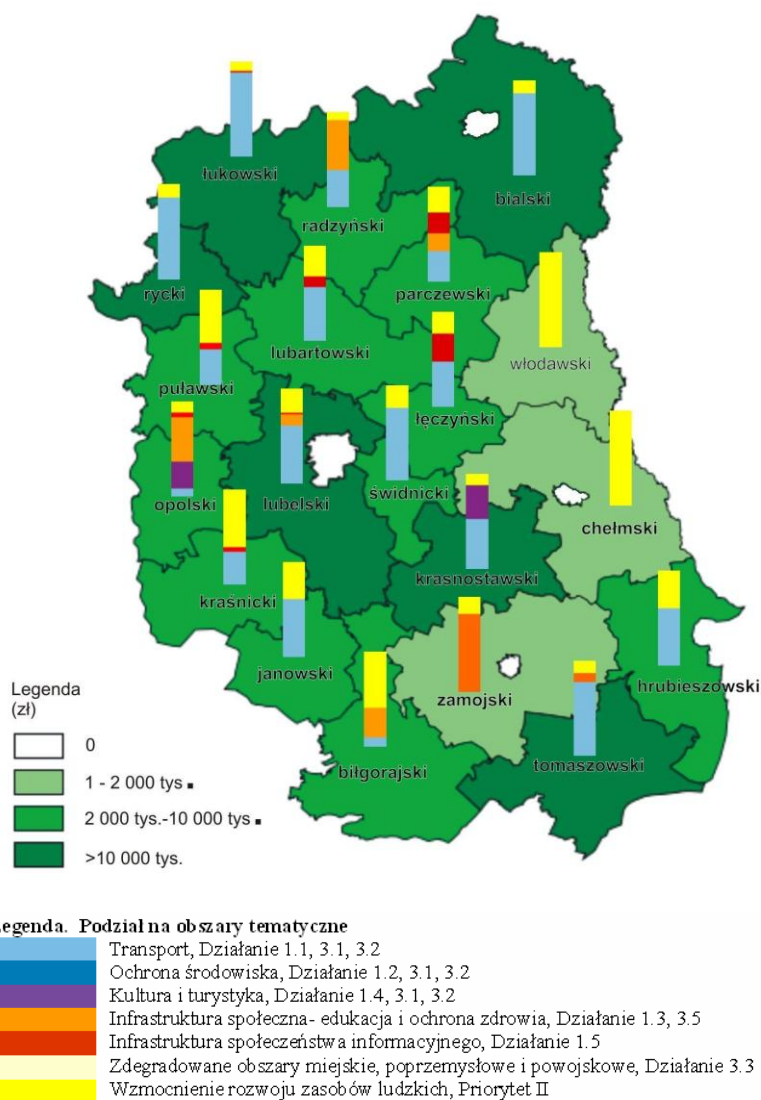
Spośród 213 lubelskich gmin wsparcie w ramach ZPORR uzyskało 121 samorządów, co stanowi ok. 57%. Pod względem liczby gmin, które realizowały projekty w stosunku do liczby gmin ogółem w danym powiecie pierwsze miejsce uzyskał powiat świdnicki, w którym wskaźnik ten wyniósł 100%. Następne w kolejności są gminy powiatów opolskiego, łączyńskiego, chełmskiego lubartowskiego, gdzie powyższa relacja sięga ponad 80%. Najslabiej pod względem omawianego kryterium wypadły gminy powiatu hrubieszowskiego i tomaszowskiego, osiągając ok. 30%.

W klasyfikacji przestrzennej dofinansowania (tzn. wartość uzyskanych środków przez gminy) pierwsze miejsce zajmuje gmina miejska Lublin, w którym jednostka gminna uzyskała ok. 76 mln zł, z czego ponad 54 mln zł zostały skierowane na projekty w dziedzinie transportu (12 projektów). Do gmin, które uzyskały z programu środki unijne przewyższające 20 mln zł należą: gmina miejska Zamość – 43,3 mln zł, gmina miejska Krasnystaw – 22,7 mln zł, gmina miejska Biała Podlaska 22,6 mln zł, gmina Janów Lubelski 20,2 mln zł. W następnej kolejności plasują się gmina miejska Puławy – 13,5 mln zł, potem gmina miejska Biłgoraj – 10,7 mln zł. Liczba gmin, w których nie dofinansowano żadnych projektów wynosi 92 jednostki. Gminy, które uzyskały najniższe dofinansowanie, nie przekraczając tym samym kwoty 50 tys. zł to wiejskie gminy takie jak: Dębowa Kłoda, Ruda Huta, Ulhówek, Tomaszów Lubelski, gmina Biłgoraj.

W podziale ze względu na kategorię realizacji projektu gminą, która pozyskała największe środki UE w dziedzinie transportu, jak wspomniano wyżej, jest gmina miejska Lublin. Poza tym Lublin otrzymał najwyższe środki w dziedzinie „Zasoby Ludzkie” osiągając kwotę 4,4 mln zł. W kategorii „Ochrona środowiska” najwyższe dofinansowanie w ramach Programu otrzymało miasto Biłgoraj – 10,1 mln zł. W przedziale „Kultura i turystyka”, w której dofinansowanie otrzymało tylko 7 gmin, najkorzystniej wypadły gmina miejska Zamość – 17,4 mln zł oraz Krasnystaw 17 mln zł. Najwyższą wartość projektów w ramach kategorii „Infrastruktura społeczna- edukacja i zdrowie” uzyskała gmina Białopole 3,2 mln zł, a w kategorii „Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego” gmina miejska Biała Podlaska z dofinansowaniem o wysokości 5,4 mln zł. W dziedzinie „Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne” największe środki pozyskały gminy: Puławy – 3,2, Janów Lubelski 3,2 Zamość 3,1 z pośród 11 gmin dofinansowanych w tym przedziale.

Mapa 10. Wielkość i struktura środków uzyskanych przez powiatowe JST w ramach ZPORR

Źródło: Opracowanie własne listy umów ZPORR, SIMIK 2009

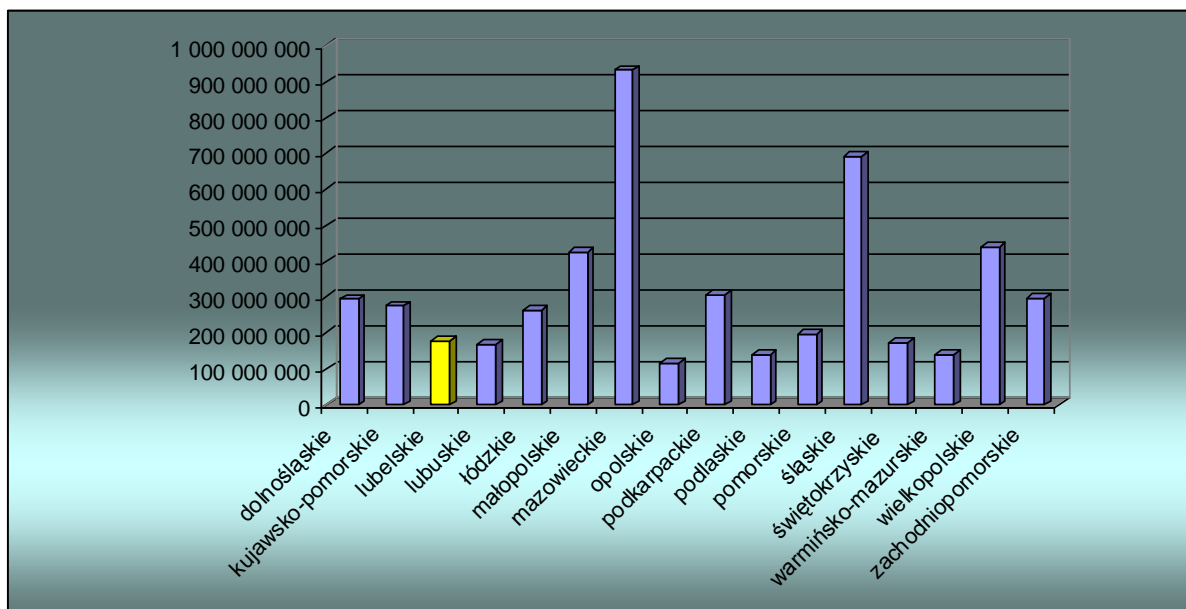
Wszystkie powiaty uzyskały wsparcie finansowe w ramach ZPORR 2004–2006. Najwięcej środków wspólnotowych w ramach tego programu uzyskały powiaty: lubelski – 40,1 mln zł, łukowski – 21,5 mln zł, tomaszowski – 15,6 mln zł, zaś najmniejsze – powiat chełmski – 561,2 tys. zł. Powiaty lubelski, łukowski i świdnicki podpisały najwięcej umów o dofinansowanie projektów. Największą średnią kwotą dofinansowania z programu osiągnął powiat łukowski, natomiast najmniejszą – chełmski, podpisując jedynie 3 umowy i pozyskując jednocześnie najmniejsze wsparcie.

Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw 2004-2006

Celem strategicznym SPO WKP była poprawa pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw działających na terenie Polski w warunkach jednolitego rynku europejskiego, a jego działania skierowane były przede wszystkim do tych przedsiębiorstw, które wykazują dużą dynamikę i gotowość do konkurowania na rynkach europejskim i światowym.

Liczba projektów dofinansowanych w województwie lubelskim do końca 2008 roku wyniosła 975, natomiast kwota dofinansowania przekroczyła wartość 179 mln zł, co w przeliczeniu na mieszkańca daje kwotę ponad 82 zł. Projekty realizowane w regionie stanowiły prawie 6,5 % wszystkich projektów powyższego programu co daje 6 miejsce w Polsce, natomiast kwota dofinansowania stanowiąca 3,4% dofinansowania programu plasuje województwo lubelskie na miejscu 12. Realizowane projekty dotyczyły głównie wsparcia konkurencyjności produktowej i technologicznej przedsiębiorstw oraz wzrostu konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez wdrażanie systemów zarządzania jakością.

Wykres 4. Wartość projektów w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z realizacji Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004 – 2006, MRR 2009

Sektorowy Program Operacyjny Transport 2004-2006

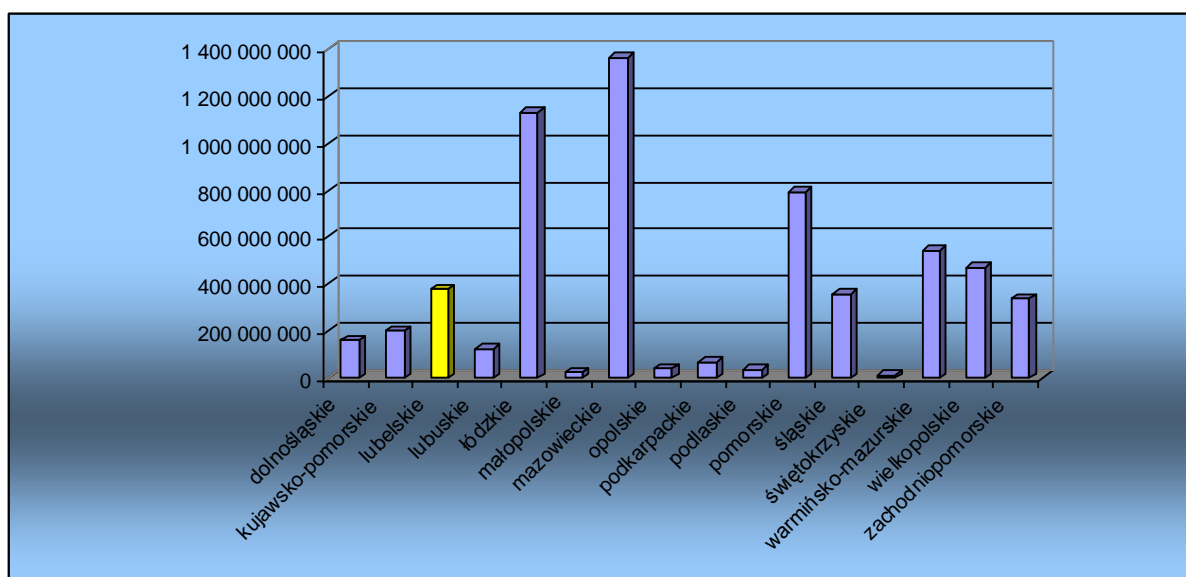
Celem generalnym SPO Transport było zwiększenie spójności transportowej kraju oraz polepszenie dostępności przestrzennej miast, obszarów i regionów Polski w układzie Unii Europejskiej.

W ramach SPO Transport w województwie lubelskim realizowano 6 projektów - 3,4% ogółu projektów realizowanych – 10 miejsce w kraju. Były to:

- Budowa I etapu obwodnicy m. Puławy dł. 12,71 km wraz z budową nowego mostu przez rz. Wisłę w Puławach dł. 1038,2 mb;
- Budowa obwodnicy m. Hrebenne w ciągu DK nr 17 wraz z remontem DK nr 17 na odc. Tomaszów Lubelski – Hrebenne;
- Przebudowa DK nr 68 na odcinku Kukuryki - Wólka Dobryńska wraz z dobudową pasa postojowego
- Modernizacja i rozbudowa kolejowego terminala kontenerowego na stacji Małaszewicze,
- Budowa węzła drogowego "Poniatowskiego" (wiadukt z połączeniem do ul. Ks. J. Popieluszki) w ciągu dróg krajowych 12, 17, 19 w Lublinie, oraz realizowany w 5 województwach projekt „Szerokiej drogi - poprawa bezpieczeństwa na drogach poprzez zakup radiowozów oznakowanych dla Policji”,

których łączna kwota wsparcia wyniosła ponad 377 mln zł (ponad 6% dofinansowania programu – 6 miejsce w kraju). W przeliczeniu na mieszkańca to ponad 174 zł.

Wykres 5. Wartość projektów w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Transport

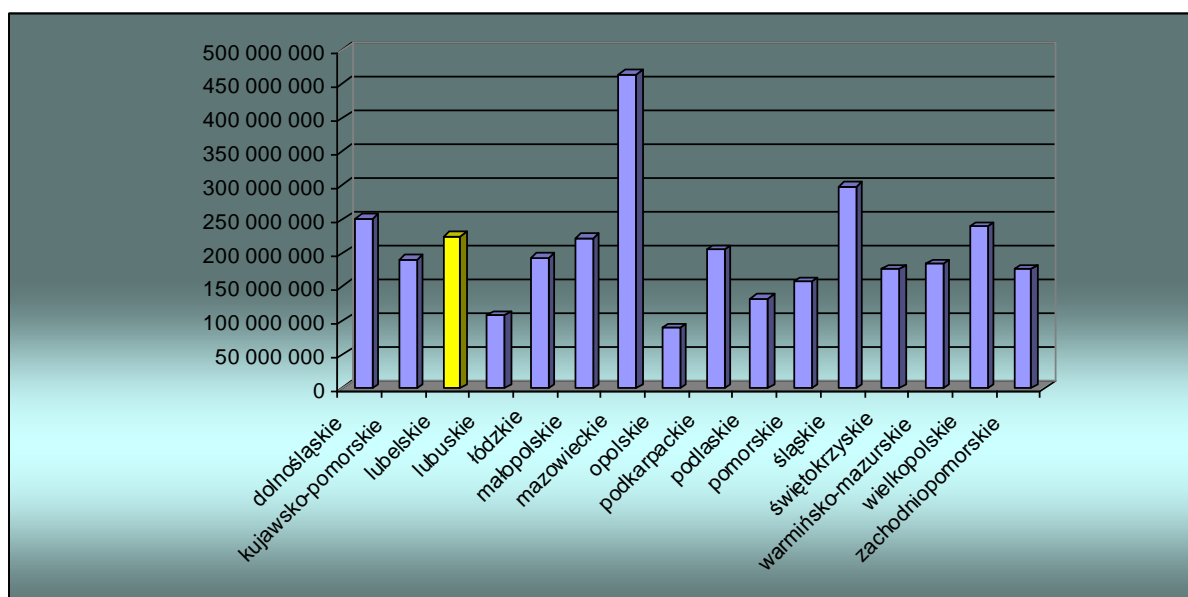
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z realizacji Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004 – 2006, MRR 2009

Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006

Głównym celem SPO RZL była budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa poprzez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy.

Ponad 225 mln zł dających w przeliczeniu na osobę 104 zł to efekt zrealizowanych na terenie województwa 237 projektów współfinansowanych z ww. programu przez Europejski Fundusz Społeczny. Projekty realizowane w regionie stanowiły 5,2% ogółu projektów co daje 6 miejsce w Polsce, natomiast kwota dofinansowania stanowiąca 3,5% dofinansowania programu plasuje województwo na miejscu 4. Najwięcej projektów realizowano w ramach działań 1.2 *Perspektywy dla młodzieży* i 1.3 *Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia*.

Wykres 6. Wartość projektów w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z realizacji Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004 – 2006, MRR 2009

Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006

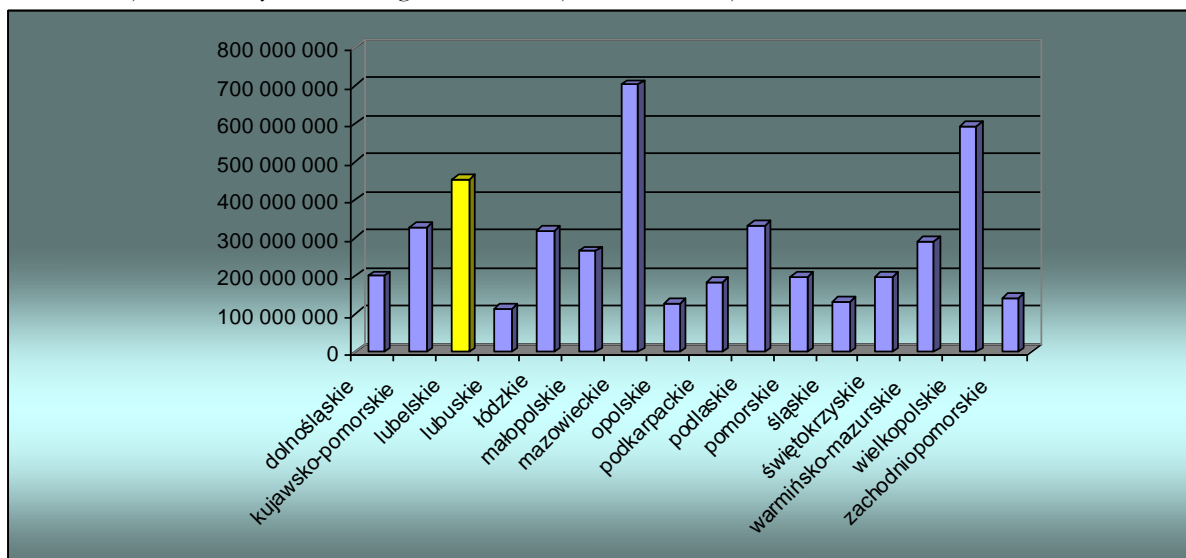
SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich służył realizacji dwóch celów strategicznych, które określono jako:

- „Poprawa konkurencyjności gospodarki rolno – żywnościowej” - traktowany jako najważniejszy cel strategiczny rozwoju polskiego rolnictwa oraz przetwórstwa żywności w pierwszych latach integracji z UE;
- „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich” - realizowany również poprzez Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) oraz inne programy operacyjne w ramach Narodowego Planu Rozwoju.

Efektom powyższego programu współfinansowanego przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej jest ponad 452 mln zł dotacji udzielonych na realizację 6 338 projektów. W przeliczeniu na mieszkańca województwa daje to 209 zł. Prawie 13% wszystkich projektów ww. programu realizowanych było w województwie lubelskim co daje 2. miejsce w

kraju, natomiast miejsce 3. biorąc pod uwagę kwotę dofinansowania (9,8%). Wynika to z rolniczego charakteru województwa, gdyż zdecydowaną większość w/w projektów stanowiły dopłaty bezpośrednie.

Wykres 7. Wartość projektów w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z realizacji Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004 – 2006, MRR 2009

Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb 2004-2006

Z racji swego położenia województwo lubelskie z Finansowego Instrumentu Orientacji Rybołówstwa uzyskało dotacje w kwocie zaledwie 825 tys. zł (14 projektów) co daje odpowiednio 0,36% ogółu projektów i 0,11% dofinansowania.

Fundusz Spójności

Odrębny fundusz ustanowiony do realizacji szczególnie dużych i kluczowych projektów współfinansuje tylko jedną inwestycję w województwie – oczyszczalnię ścieków w Lublinie, w kwocie 31 mln zł. To 0,15% wsparcia z FS w skali kraju, gdzie prowadzonych było 131 projektów.

Inicjatywa Wspólnotowa INTERREG IIIA (Program Sąsiedztwa Polska – Białoruś – Ukraina INTERREG IIIA/TACIS CBC)

W ramach Programu Sąsiedztwa Polska – Białoruś – Ukraina INTERREG IIIA/TACIS CBC, który wdrażany był na zewnętrznej, wschodniej granicy Unii Europejskiej

dotacje na terenie województwa lubelskiego w wysokości ponad 46 mln zł przyznano na realizację 76 projektów (21,6 zł na 1 mieszkańca). Głównymi celami Programu były promowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego w obszarach nadgranicznych, wspólne stawianie czoła wyzwaniom w dziedzinie środowiska, zdrowia publicznego oraz zapobieganie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej, zapewnienie sprawności obsługi ruchu granicznego i bezpieczeństwa na granicach oraz promowanie wspólnych inicjatyw społeczności lokalnych.

Największymi projektami były:

- Modernizacja drogi dojazdowej do transgranicznej stacji przeladunkowej LHS w Bortatyczach – 2 098 268,22 zł dofinansowania;
- Przebudowa drogi przygranicznej Nr 3432L oraz budowa kanalizacji sanitarnej w Hrubieszowie – 2 242 149,09 zł;
- Rozbudowa transgranicznego systemu ochrony środowiska naturalnego oraz zwalczania skutków katastrof i klęsk żywiołowych na terenie województwa lubelskiego oraz obwodu lwowskiego – 2 450 793 zł;
- Współpraca podmiotów ratowniczych województwa lubelskiego oraz obwodu lwowskiego w zakresie zmniejszania ryzyka zanieczyszczenia środowiska naturalnego obszaru transgranicznego oraz zwalczania skutków katastrof i klęsk żywiołowych – 2 751 287,25 zł;
- Współpraca Uniwersytetów wspierająca rozwój regionów – lubelskiego i lwowskiego – 1 942 060,1 zł;
- Realizacja Funduszu Małych Projektów jako pogłębienie współpracy społeczności lokalnych Euroregionu Bug – 5 590 238,66 zł.

Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego

W zamian za korzystanie ze swobód Jednolitego Rynku Europejskiego (JRE) państwa nie należące do Unii Europejskiej, ale uczestniczące w Europejskim Stowarzyszeniu Wolnego Handlu (Norwegia, Islandia i Lichtenstein) utworzyły dwa instrumenty: Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego w celu stworzenia warunków do udzielenia pomocy finansowej mniej zamożnym członkom UE posiadającym najniższy poziom PKB. Głównym celem utworzonych mechanizmów

finansowych jest wyrównywanie poziomu rozwoju gospodarczego i społecznego w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Do końca 2009 roku w województwie lubelskim realizowano 24 projekty o wartości przyznanych grantów w wysokości ponad 44 mln Euro finansowane z ww. mechanizmów co stanowi prawie 6% wszystkich projektów i ponad 10% przydzielonego wsparcia.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego 2007-2013

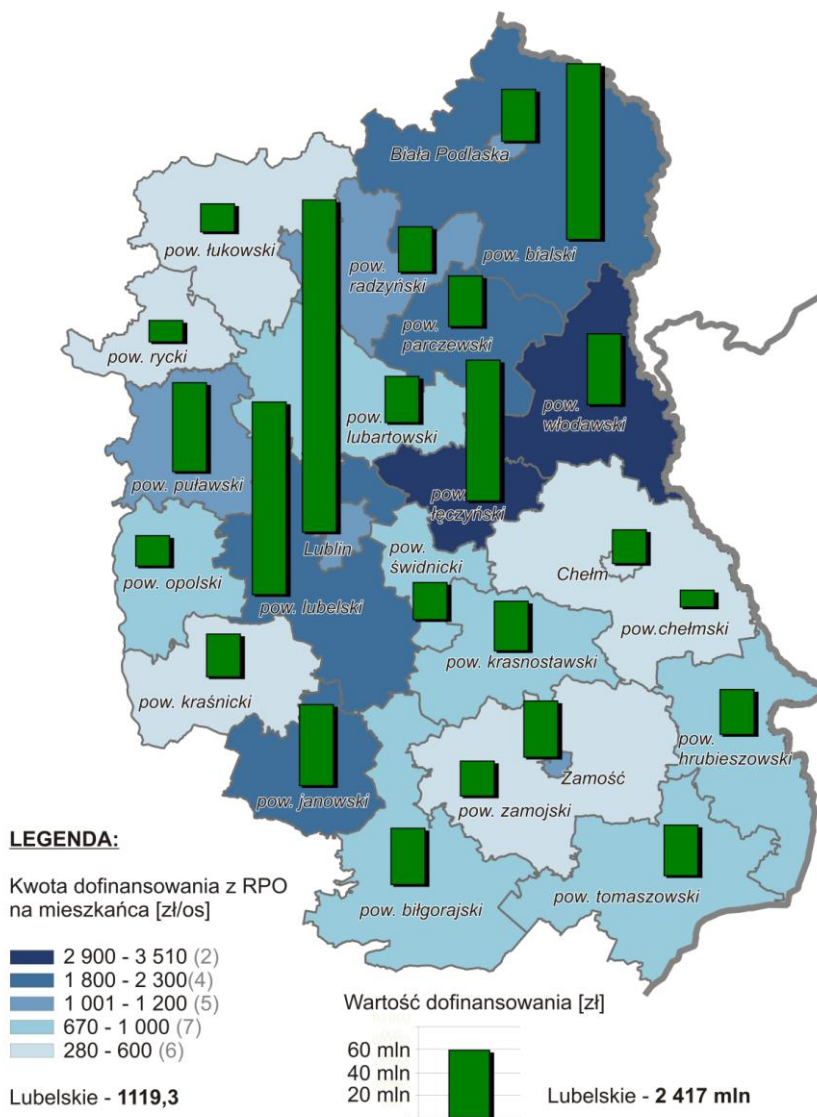
Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013 został przyjęty przez Komisję Europejską w dniu 2 października 2007 r. a na jego realizację przeznaczono 1 155,85 mln euro, pochodzących z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Jest jednym z 16 regionalnych programów operacyjnych w Polsce wpisującym się w Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013.

Od początku uruchomienia programu do końca 2009 r. ogłoszono **54 konkursy**, w ramach których na realizację projektów przeznaczono **2 772 mln zł** dofinansowania ze środków EFRR co stanowi **59,83%** dostępnych **środków z EFRR** w ramach RPO WL. **Dofinansowanie z EFRR**, o które wnioskowali Beneficjenci stanowi **222,54 % alokacji środków z EFRR**, jaką do tej pory przeznaczono na konkursy w ramach RPO WL.

Od początku uruchomienia programu Zarząd Województwa Lubelskiego zatwierdził do realizacji **907 wniosków o dofinansowanie** na całkowitą wartość projektów **2 159 mln zł**, w których Beneficjenci wnioskowali o **1 227 mln zł dofinansowania z EFRR**, co stanowi **26,49% środków z EFRR** w ramach RPO WL.

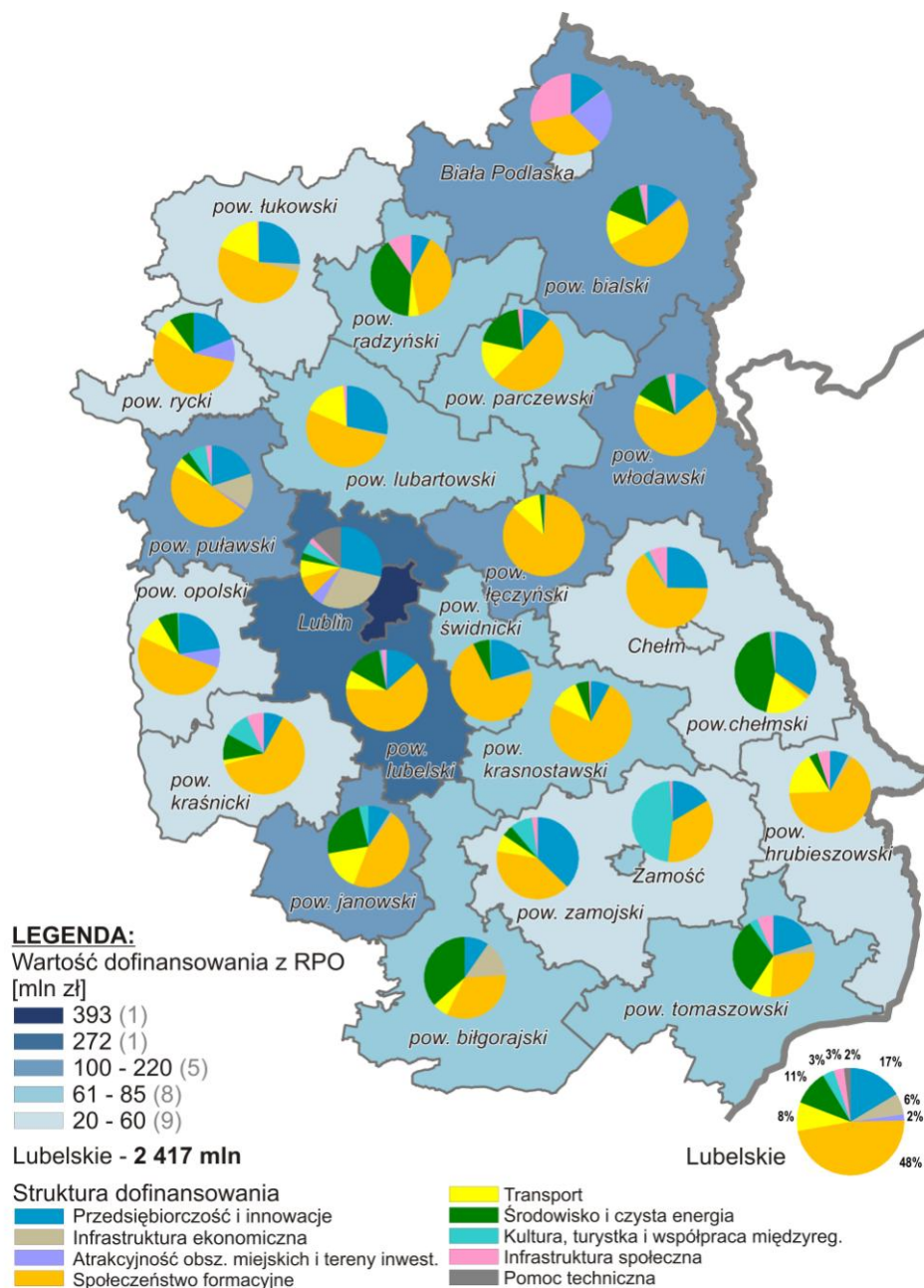
Mapa 11. Dofinansowanie projektów w ramach RPO WL 2007 -2013 wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie KSI – SIMIK 2007-2013

Wśród wniosków zatwierdzonych do realizacji przez Zarząd Województwa Lubelskiego najwyższą kwotą dofinansowania stanowiącą ponad 26% wszystkich zatwierdzonych wniosków charakteryzowały się projekty w ramach I osi priorytetowej „Przedsiębiorczość i innowacje”. Jej celem jest podnoszenie konkurencyjności przedsiębiorstw polegające m.in. na stymulowaniu ich innowacyjności co sprawi, że będą one bardziej efektywnie funkcjonowały na rynku regionalnym, krajowym i europejskim. Z kolei w ramach V osi priorytetowej „Transport”, której celem głównym jest poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej Lubelszczyzny rozdysponowano ponad 23% dofinansowania.

Mapa 12. Wartość i struktura dofinansowania w ramach RPO WL 2007 - 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie KSI – SIMIK 2007-2013

Od początku uruchomienia programu podpisano **656 umów o dofinansowanie** na całkowitą wartość projektów **869 mln zł**, w których kwota **dofinansowania z EFRR** wynosi **788 mln zł**, co stanowi **17,02% środków z EFRR** w ramach RPO WL. Największą liczbę (548) stanowiły umowy w ramach osi priorytetowej I *Przedsiębiorczość i innowacje*, w ramach tej osi najwyższa była także kwota dofinansowania – ponad 298 mln zł.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013

Głównymi celami Programu są: **wzrost zatrudnienia i spójności społecznej**. Wiąże się one ściśle z rozwojem kapitału ludzkiego zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym. Cele są realizowane m.in. poprzez aktywizację zawodową, rozwijanie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego oraz wsparcie mechanizmów efektywnego zarządzania w administracji państwowej.¹¹

Program Operacyjny Kapitał Ludzki składa się z 9 Priorytetów, z których 5 wdrażanych jest centralnie, a 4 w ramach komponentów regionalnych.

Alokacja dostępna w ramach komponentu regionalnego PO KL województwa lubelskiego na lata 2007 – 2013 wynosi ponad 2 111 mln zł. Do końca 2009 r. podpisano 1 020 umów o wartości ponad 642 mln zł co stanowi 30,42% alokacji. Największa liczba projektów realizowana była w powiatach: krasnostawskim i lubelskim (odpowiednio 161 i 158), najmniej natomiast w powiatach grodzkich Zamość i Biała Podlaska (40 i 34). Biorąc jednak pod uwagę wartość dofinansowania w przeliczeniu na mieszkańca najkorzystniej wyglądała sytuacja w powiatach: parczewskim, chełmskim oraz mieście Chełm. Ponad 45% wsparcia w ramach komponentu regionalnego POKL (ponad 294 mln zł) uzyskali beneficjenci priorytetu VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich”, który koncentruje się przede wszystkim na wybranych grupach docelowych, które doświadczają największych trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. Grupy te obejmują m.in. osoby młode, które nie posiadają doświadczeń zawodowych oraz kwalifikacji koniecznych do znalezienia zatrudnienia, kobiet (w tym zwłaszcza matek samotnie wychowujących dzieci), osób starszych (po czterdziestym piątym roku życia), mających trudności z dostosowaniem się do wymogów modernizującej się gospodarki, a także osób niepełnosprawnych, poszukujących zatrudnienia na otwartym rynku pracy.

---

¹¹ „Wybrane aspekty polityki wykorzystania Funduszy UE w rozwoju lokalnym i regionalnym w województwie lubelskim” Krzysztof Grabczuk, Bogdan Kawałko, (w:) *20 lat samorządu terytorialnego w Polsce. Doświadczenia i perspektywy*, Lublin 2010

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013

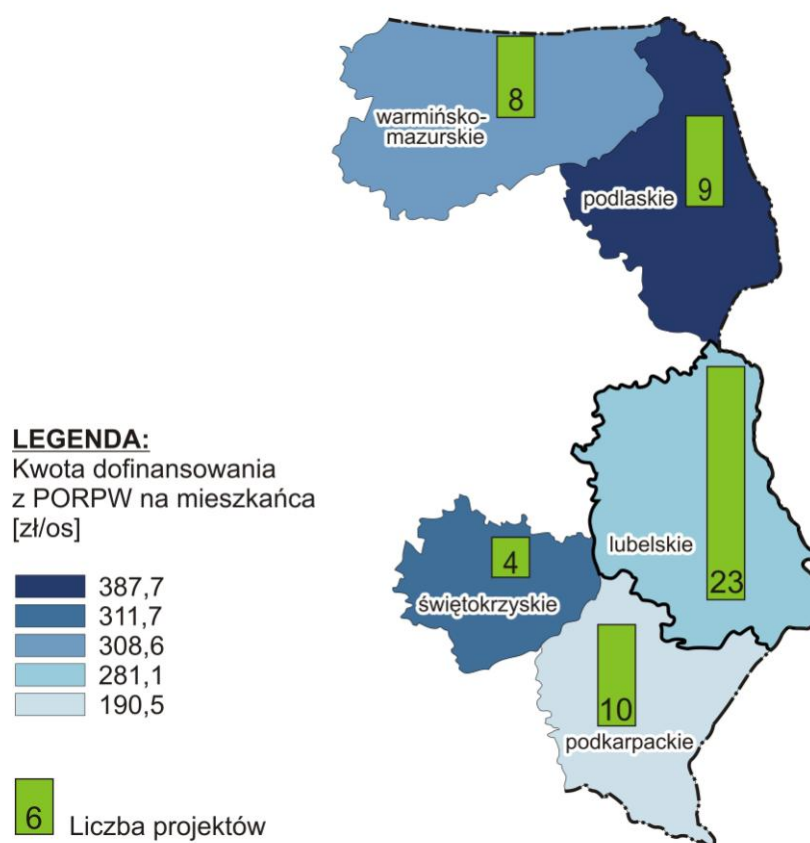
Celem Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej jest przyspieszenie tempa rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach Programu realizowane są projekty o kluczowym znaczeniu dla rozwoju społeczno-gospodarczego pięciu województw Polski Wschodniej: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego. Finansowane są przede wszystkim inwestycje w zakresie infrastruktury wspierającej działalność naukową i badawczą oraz zakładające modernizację miejskich lub regionalnych systemów komunikacyjnych, a także realizowane są przedsięwzięcia zwiększające atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną tego obszaru.

W realizację Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013 zostanie zaangażowanych 2 675,05 mln Euro, w tym m.in.: ze środków Unii Europejskiej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) – 2 273,79 mln Euro; z publicznych środków krajowych – 401,26 mln Euro).

Do końca grudnia 2009 r. w ramach powyższego Programu oceniono formalnie **107 wniosków** o dofinansowanie na łączną wartość dofinansowania wynoszącą niespełna **3,5 mld zł**, zatwierdzono do dofinansowania **94 wnioski** na kwotę przekraczającą **2,8 mld zł**. Do końca 2009 r. realizowanych było w województwach Polski Wschodniej **77 projektów** o wartości ponad **3,3 mld zł**, oraz wartości dofinansowania ponad **2,5 mld zł** co stanowi **27,31%** alokacji Programu na lata 2007-2013. Największa liczba projektów w ramach PORPW realizowana była w województwie lubelskim (23) natomiast najmniejsza w województwie świętokrzyskim (4). Województwem z najwyższą kwotą dofinansowania projektów było lubelskie (ponad 600 mln zł). Najmniejsze dofinansowanie uzyskały projekty z województwa świętokrzyskiego (395 mln zł). Pomimo iż województwo lubelskie realizuje w ramach PORPW największą liczbę projektów o najwyższej wartości dofinansowania, to biorąc pod uwagę wartość dofinansowania w przeliczeniu na mieszkańca lubelskie znalazło się dopiero na 4 miejscu z kwotą 281 zł/os. (najwięcej województwo podlaskie 387 zł/os.).

Mapa 13: Wartość dofinansowania i liczba projektów w ramach PORPW

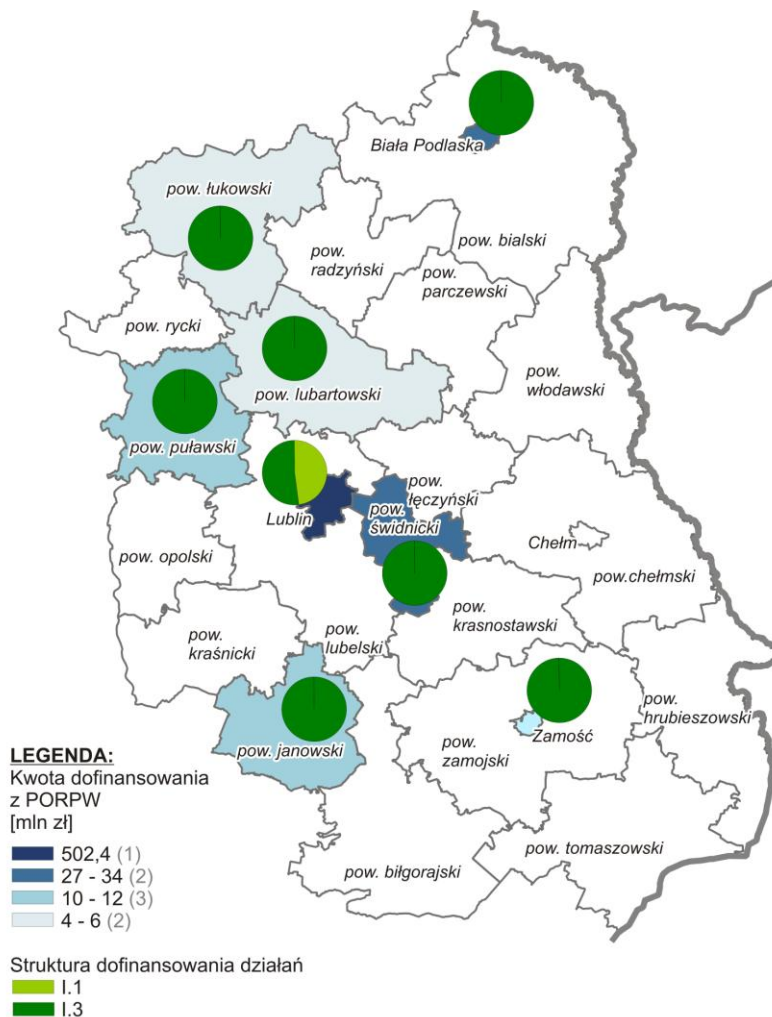

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych MRR: www.mapa.fundusze-strukturalne.gov.pl, 2010

W ramach PORPW do końca 2009 r. w województwie lubelskim wsparcie otrzymali beneficjenci z 8 powiatów. Prawie 70% projektów (16) realizowanych było w Lublinie. Wartość dofinansowania projektów z Lublina przekroczyła 83% wartości wszystkich projektów realizowanych w województwie i wyniosła ponad 502 mln zł.

Najwięcej projektów (16) dotyczyło wspierania innowacji poprzez poprawę warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej - rozwoju i dyfuzji przedsięwzięć innowacyjnych (działanie 1.3). Całkowita wartość tych projektów wyniosła ponad 460 mln zł, w tym wartość dofinansowania 366 mln zł. Pozostałych 7 projektów (o całkowitej wartości 339 mln zł i wartości dofinansowania ponad 239 mln zł) realizowanych było w ramach działania 1.1 Infrastruktura uczelni, którego celem jest przygotowanie uczelni do aktywnego udziału w tworzeniu konkurencyjnej gospodarki.

Mapa 14. Struktura dofinansowania w ramach PORPW w województwie lubelskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MRR: www.mapa.fundusze-strukturalne.gov.pl, 2010

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007-2013

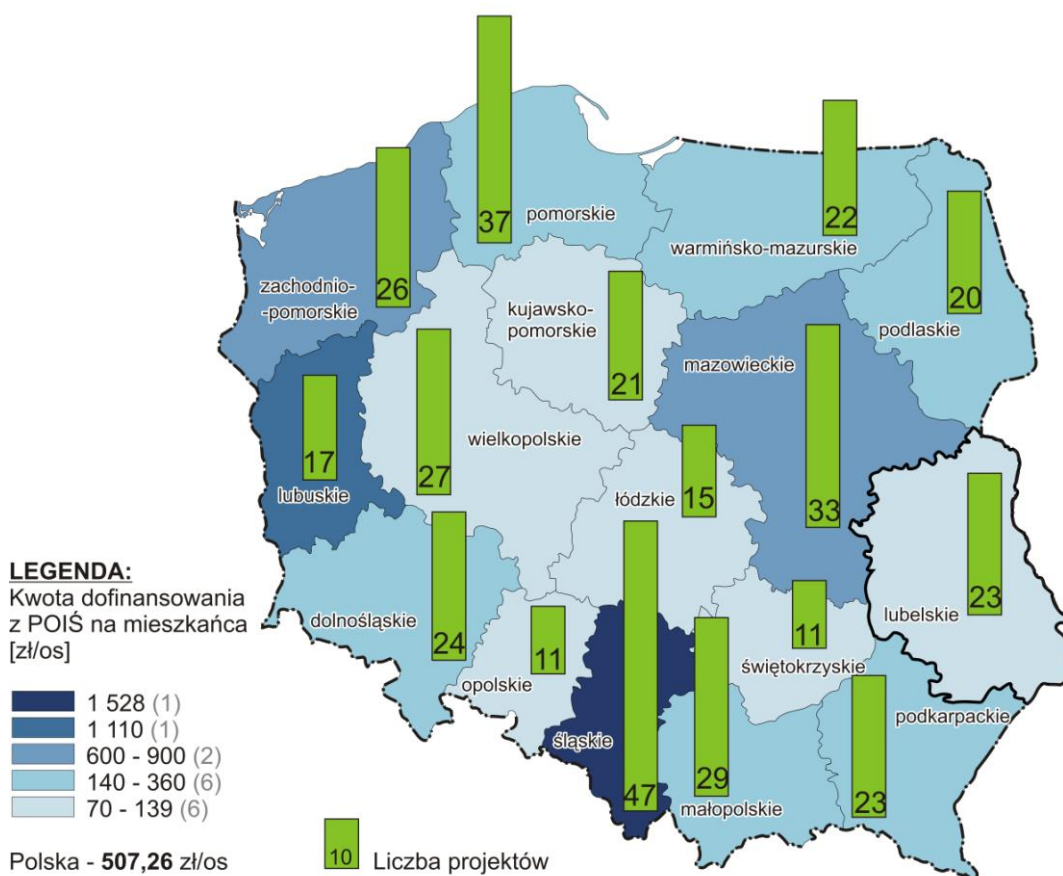
Celem programu jest poprawa atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej.

Łączna wielkość środków finansowych zaangażowanych w realizację Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 wynosi 37,6 mld euro, z czego wkład unijny (Fundusz Spójności i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego) to 27,9 mld euro, zaś wkład krajowy – 9,7 mld euro.

Zgodnie z danymi Ministerstwa Rozwoju Regionalnego łącznie do końca grudnia 2009 r. w ramach powyższego programu oceniono formalnie **1633 wniosków** o dofinansowanie na łączną wartość dofinansowania wynoszącą ponad **60 mld zł**, zatwierdzono do dofinansowania **666 wniosków** na kwotę przekraczającą **31 mld zł**. Do końca 2009 r. realizowanych było w Polsce **496 projektów** o wartości ponad **25 mld zł**, oraz wartości dofinansowania ponad **19,3 mld zł** co stanowi **16,81%** alokacji programu na lata 2007-2013. Województwo lubelskie uplasowało się na 8 miejscu w kraju biorąc pod uwagę liczbę projektów oraz 12 pod względem wartości dofinansowania. Biorąc jednak pod uwagę wartość dofinansowania w przeliczeniu na mieszkańca lubelskie znalazło się pod koniec stawki zajmując 13 miejsce w kraju z kwotą 119 zł/os.

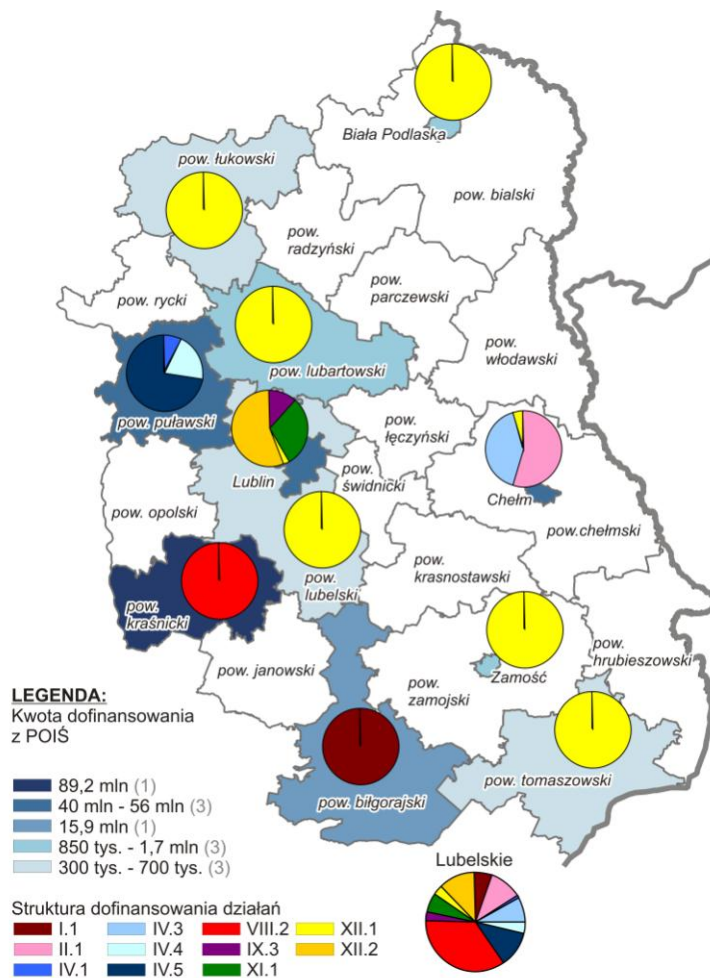
Mapa 15. Wartość dofinansowania i liczba projektów w ramach POIS

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MRR: www.mapa.funduszeuropejskie.gov.pl, 2010

Z terenu województwa lubelskiego realizowane były **23 projekty** o wartości ponad **642 mln zł** i wartości dofinansowania przekraczającej **257 mln zł**. Najwięcej (8) projektów z województwa lubelskiego dotyczyło rozwoju systemu ratownictwa medycznego, jednak największą wartością, zarówno projektu jak i dofinansowania z UE (odpowiednio ponad 115 i 89 mln zł) charakteryzował się projekt dotyczący budowy obwodnicy miasta Kraśnik w ciągu dróg krajowych nr 19 Suwałki-Rzeszów i nr 74 Kielce-Kraśnik realizowany w ramach działania 5.2 Drogi krajowe poza siecią TEN-T.

Mapa 16. Struktura dofinansowania w ramach POiŚ w województwie lubelskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MRR: www.mapa.fundusze-strukturalne.gov.pl, 2010

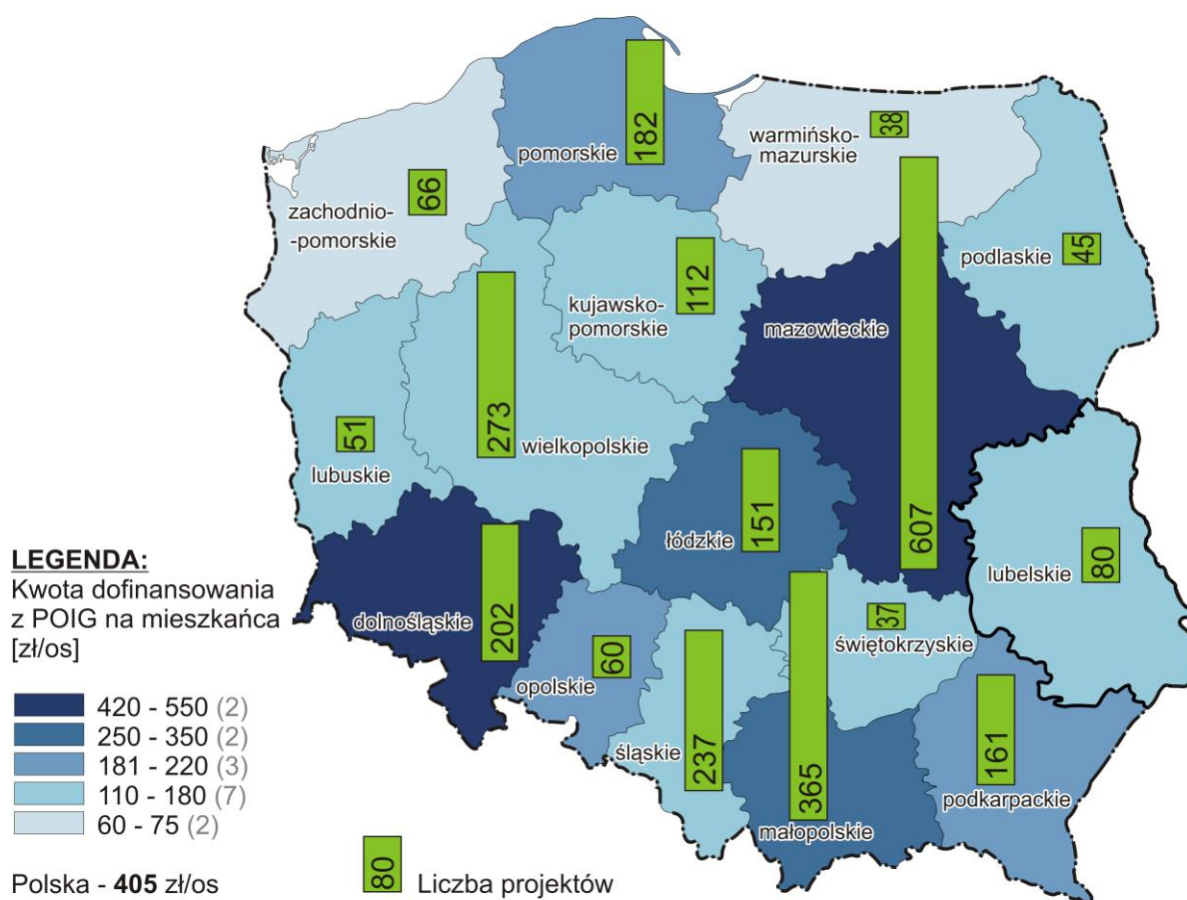
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka jest skierowany przede wszystkim do przedsiębiorców, którzy zamierzają realizować innowacyjne projekty, związane z badaniami i rozwojem, nowoczesnymi technologiami, inwestycjami o dużym znaczeniu dla gospodarki lub wdrażaniem i stosowaniem technologii informacyjnych i komunikacyjnych.

Na lata 2007-2013 z programu przewidziano wsparcie w wysokości przekraczającej 9,71 mld euro. Z kwoty tej 8,25 mld euro to środki z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), a pozostałe 1,46 mld euro pochodzi z budżetu krajowego. Program ma na celu wspieranie szeroko rozumianej innowacyjności. Jest to zarówno bezpośrednie wsparcie dla przedsiębiorstw, instytucji otoczenia biznesu oraz jednostek naukowych świadczących przedsiębiorstwom usługi o wysokiej jakości, a także wsparcie systemowe zapewniające rozwój środowiska instytucjonalnego innowacyjnych przedsiębiorstw.

Do końca grudnia 2009 r. w ramach powyższego programu oceniono formalnie **9 482 wnioski** o dofinansowanie na łączną wartość dofinansowania wynoszącą ponad **52 mld zł**, zatwierdzono do dofinansowania **3 577 wniosków** na kwotę przekraczającą **21 mld zł**. Do końca 2009 r. realizowanych było w Polsce **2 837 projektów** o wartości ponad **24 mld zł**, oraz wartości dofinansowania ponad **15,4 mld zł** co stanowi **45,49%** alokacji programu na lata 2007-2013. Województwo lubelskie uplasowało się na 10 miejscu w kraju biorąc pod uwagę zarówno liczbę projektów jak i wartość dofinansowania (80 projektów i ponad 275 mln zł dofinansowania). Biorąc pod uwagę wartość dofinansowania w przeliczeniu na mieszkańca lubelskie znalazło się na 13 miejscu w kraju z kwotą 127 zł/os.

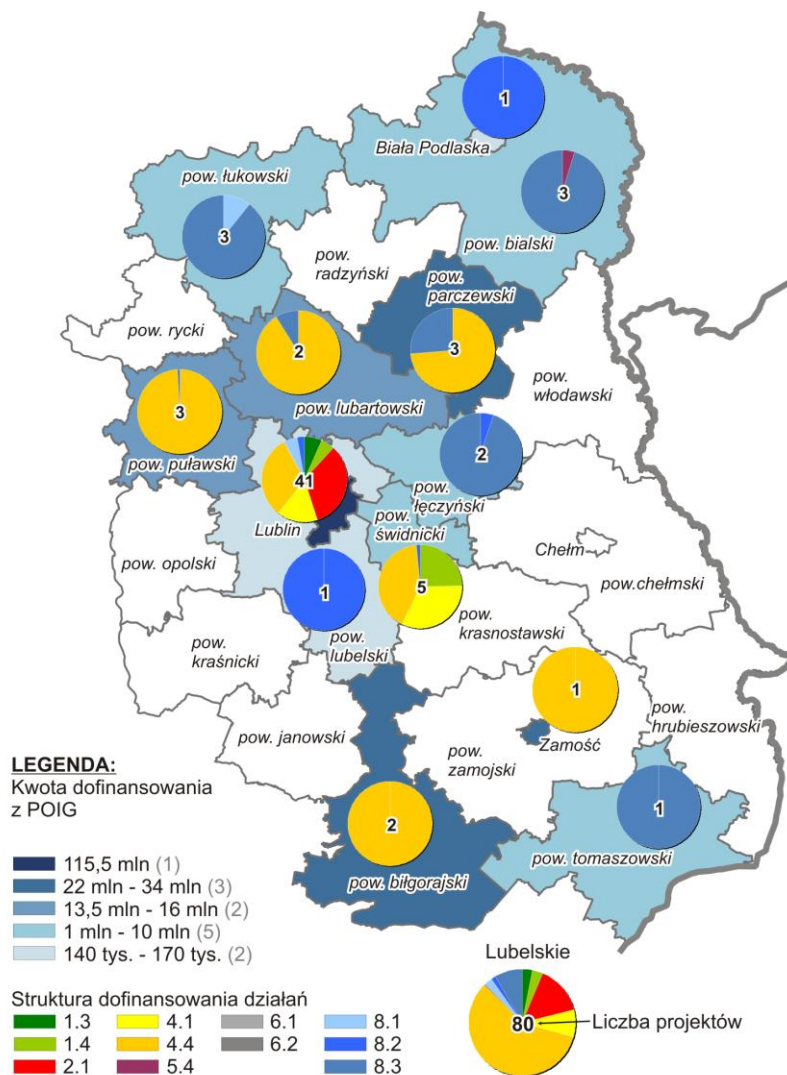
Mapa 17. Wartość dofinansowania i liczba projektów w ramach POIG

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MRR: www.mapa.fundusze-strukturalne.gov.pl, 2010

W ramach POIG do końca 2009 r. w województwie lubelskim wsparcie otrzymali beneficjenci z 13 powiatów. Najwięcej projektów realizowanych było w powiecie grodzkim Lublin (41). Wynika to z faktu koncentracji podmiotów gospodarczych (25% firm województwa ma swoją siedzibę w Lublinie), a to głównie do przedsiębiorstw skierowany jest Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka. Poza stolicą województwa wyróżniły się dwa powiaty: parczewski i bilgorajski z kwotą dofinansowania powyżej 34 mln zł. Najwięcej (12) projektów realizowanych było w ramach działania 8.1 *Wspieranie działalności gospodarczej w dziedzinie gospodarki elektronicznej*, którego celem jest stymulowanie rozwoju rynku usług świadczonych w formie elektronicznej (e-usług) poprzez wsparcie mikro i małych przedsiębiorców, jednak najwyższe dofinansowanie uzyskały projekty w ramach działania 4.4 *Nowe inwestycje o wysokim potencjale innowacyjnym* wspierające przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe dokonujące nowych inwestycji oraz niezbędnych dla ich realizacji projektów doradczych i szkoleniowych, obejmujących nabycie innowacyjnych rozwiązań technologicznych.

Mapa 18. Struktura dofinansowania w ramach POIG w województwie lubelskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MRR: www.mapa.fundusze-strukturalne.gov.pl, 2010

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 – 2013

Celem strategicznym Programu jest zmniejszenie dysproporcji pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi. Biorąc pod uwagę problemy i wyzwania, przed jakimi stoją obszary wiejskie, które wg GUS stanowiły w Polsce w 2007 r. ponad 93% powierzchni kraju, wyznaczono następujące, bardziej szczegółowe cele polityki PROW 2007-2013: poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych poprzez ich restrukturyzację; poprawa stanu środowiska oraz krajobrazu poprzez racjonalną gospodarkę ziemią i zasobami wodnymi; poprawa warunków życia ludności wiejskiej i promocja dywersyfikacji działalności gospodarczej. Działania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich są wdrażane przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz przez samorzady wojewódzkie.¹²

W związku z tym, iż dane publikowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ujęciu regionalnym obejmują jedynie wybrane działania i odnoszą się wyłącznie do liczby złożonych wniosków i zrealizowanych płatności kompleksowa analiza powyższego programu jest niemożliwa do przeprowadzenia. Z przeprowadzonych szacunków wynika, że z województwa lubelskiego pochodziło ponad 221 tys. wniosków co stanowi ponad 9% wszystkich złożonych wniosków. Do końca 2009 r. wartość zrealizowanych płatności wyniosła z kolei prawie 490 mln zł.

---

¹² „Wybrane aspekty polityki wykorzystania Funduszy UE w rozwoju lokalnym i regionalnym w województwie lubelskim” Krzysztof Grabczuk, Bogdan Kawałko, (w:) *20 lat samorządu terytorialnego w Polsce. Doświadczenia i perspektywy*, Lublin 2010

Podsumowanie

Trzyletni okres analizy zmian wskaźników społeczno-gospodarczych jest zbyt krótki aby dokonać kompleksowej analizy problemów wraz z wnioskowaniem. Można jednak zauważyć pewne tendencje w zakresie realizacji celów Strategii. Utrwalił się szereg korzystnych tendencji, zwłaszcza takich jak wzrost wartości PKB, wzrost liczby pracujących, wzrost wydajności pracy.

W tym kontekście należy stwierdzić, iż województwo lubelskie odnotowało pewne pozytywne tendencje zmierzające do realizacji **celu nadrzędnego** Strategii, tj. **osiągnięcia trwałego i zrównoważonego rozwoju społeczno gospodarczego Lubelszczyzny**. Długość trwania życia pozostaje na zbliżonym poziomie, poprawia się wykształcenie ludności i wzrastają dochody ludności. W latach 2005 – 2008 przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wzrosło o ponad 590 zł. Zwiększył się również wskaźnik PKB/capita, a województwo awansowało o 1 pozycję pod względem PKB/cap. przed województwo podkarpackie.

Priorytet I. Wzrost konkurencyjności regionalnej gospodarki oraz jej zdolności do tworzenia miejsc pracy.

Dla dalszego rozwoju województwa i jego zdolności do zmniejszania zapóźnień rozwojowych konieczna jest restrukturyzacja i innowacjonalizacja regionalnej gospodarki m. in. poprzez przyspieszenie zmiany niekorzystnej struktury zatrudnienia, wzrost produkcji towarów o wysokim stopniu przetworzenia oraz poprawę infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.

Niekorzystnym zjawiskiem w kontekście realizacji Priorytetu I był spadek wskaźnika zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym. O ile w 2007 roku województwo lubelskie zajmowało 2. po mazowieckim miejsce w kraju pod względem wartości powyższego wskaźnika, o tyle w 2008 roku jako jedyne województwo zanotowało spadek w tym zakresie.

Na realizację Priorytetu I Strategii największy wpływ miały następujące programy: Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw, ZPORR (działania 1.5 Infrastruktura Społeczeństwa Informacyjnego, 2.5 Promocja Przedsiębiorczości, 2.6 Regionalne Strategie Innowacji i transfer wiedzy, 3.4 Mikroprzedsiębiorstwa), Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (oś priorytetowa I Przedsiębiorczość i innowacje, oś priorytetowa II Infrastruktura ekonomiczna, oś priorytetowa IV Społeczeństwo informacyjne), Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (oś priorytetowa I Nowoczesna Gospodarka)

Uwzględniając powyższe założenie w województwie lubelskim na realizację Priorytetu I Strategii pozyskano aż 1 552 mln zł.

Priorytet II. Rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy.

Trwały i zrównoważony rozwój regionu możliwy jest wyłącznie przy udziale świadomego i dobrze wykształconego społeczeństwa, wobec czego pozytywnie ocenić należy wzrost poziomu wykształcenia ludności. Pogorszyły się jednocześnie wskaźniki dotyczące struktury zatrudnienia i aktywności zawodowej. Konieczne jest zatem prowadzenie aktywnej polityki zatrudnienia na poziomie regionalnym i lokalnym, kierowanie środków publicznych na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu oraz stała poprawa jakości kształcenia szkolnego na wszystkich poziomach nauczania. Za Programy i działania wpływające na realizację Priorytetu II uznano Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich, Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (działania 2.1 – 2.4), Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Wobec powyższego na realizację Priorytetu II uzyskano w województwie wsparcie na poziomie ponad 977 mln zł.

Priorytet III. Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego.

W analizowanym okresie wszystkie podregiony województwa lubelskiego zanotowały wzrost wartości PKB/cap., przy czym nadal 41% PKB województwa wytwarzane jest w podregionie lubelskim. W niewielkim stopniu poprawiła się dostępność komunikacyjna – głównie za sprawą inwestycji o oddziaływaniu lokalnym. Systematycznie i dość dynamicznie wzrasta natomiast wskaźnik ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Dla wzrostu atrakcyjności i spójności terytorialnej regionu konieczna jest dalsza poprawa dostępności komunikacyjnej umożliwiającej sprawne powiązanie transportowe obszaru województwa z głównymi ośrodkami gospodarczymi w kraju i Europie oraz poprawa drożności transportowej wewnątrz regionu warunkowana poprawnym stanem technicznym dróg. Za programy i działania wpływające na realizację powyższego priorytetu przyjęto Sektorowy Program Operacyjny Transport, Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (działania 1.1 – 1.4 oraz 3.1 - 3.3 i 3.5), Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (oś priorytetowa III Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne, oś priorytetowa V Transport, oś priorytetowa VI Środowisko i

czysta energia, oś priorytetowa VIII Infrastruktura społeczna). Oznacza to, iż wsparcie realizacji Priorytetu III Strategii szacować można na poziomie ok. 2,6 mld zł.

Priorytet IV. Rozwój współpracy międzyregionalnej województwa oraz poprawa skuteczności wdrażania polityki rozwoju regionu.

W roku 2008 nie zmieniła się liczba spółek z kapitałem zagranicznym działających na terenie województwa lubelskiego, wyraźny był jednak spadek dynamiki wartości nakładów inwestycyjnych tych podmiotów, które w latach 2007 – 2008 wzrosły o 4% przy prawie 80% wzroście w latach 2006 – 2007. Za programy i działania wspomagające realizację powyższego priorytetu uznano Interreg Polska – Białoruś – Ukraina oraz VII oś priorytetową Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna, co oznacza wsparcie na poziomie 87 mln zł.

Załącznik. Wzór ankiety rozesłanej do samorządów lokalnych

Ankieta służąca opracowaniu Raportu Monitoringowego „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 – 2020” – za lata 2008 – 2009

Nazwa podmiotu

.....

Imię i Nazwisko osoby wypełniającej

.....

Osoba do kontaktu

.....

Przed wypełnieniem ankiety należy zapoznać się z instrukcją.

1. Czy w Państwa urzędzie wprowadzone są rozwiązania usług elektronicznych?

	Tak	Nie
własna strona internetowa	☐	☐
elektroniczny obieg dokumentów	☐	☐
możliwość pobierania formularzy	☐	☐
możliwość przesłania wypełnionego formularza	☐	☐
inne dostępne usługi		

2. Proszę podać liczbę ogólnodostępnych komputerów z dostępem do Internetu w roku 2008..... i 2009.....

3. Czy urząd posiada certyfikat ISO

Tak	Nie
☐	☐

Jeśli **tak** proszę podać od kiedy.....

4. Czy w gminie/powiecie istnieją punkty (centra) obsługi inwestora

Tak	Nie
☐	☐

Jeśli **tak** proszę podać ich liczbę w roku 2008..... i 2009.....
w tym punkty obsługi inwestora zagranicznego w roku 2008..... i
2009.....

5. Proszę podać liczbę instytucji otoczenia biznesu działających w Państwa gminie/powiecie w roku 2008..... i 2009.....

6. Czy w Państwa gminie doszło w ostatnich 2 latach do klęsk żywiołowych i/lub katastrof

Tak	Nie
☐	☐

Jeśli **tak** proszę podać rodzaj w roku 2008..... i 2009.....
ile wyniosły straty (w zł) w roku 2008..... i 2009.....

7. Proszę podać liczbę gospodarstw agroturystycznych w Państwa gminie w roku 2008..... i 2009.....
8. Proszę podać liczbę osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w liczbach bezwzględnych w roku 2008..... i 2009..... oraz wartość udzielonego wsparcia w roku 2008..... i 2009.....

9. Jakie dokumenty o charakterze planistycznym posiada Państwa jednostka

- Strategia rozwoju
- Plan zagospodarowania przestrzennego
- Program ochrony środowiska
- Program gospodarki odpadami
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
- inne.....
- .....

10. W jakim stopniu realizowane są w Państwa gminie/powiecie dokumenty planistyczne

- w niewielkim stopniu
- w znacznym stopniu
- w bardzo dużym stopniu

11. Proszę wymienić projekty finansowane ze środków zewnętrznych zrealizowane przez Państwa gminę/powiat oraz jednostki podległe w latach 2008-2009 (z **wyłączeniem** Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich)

Źródło finansowania/Program	Działanie (jeśli dotyczy)	Beneficjent	Tytuł projektu	Lata realizacji	Wartość całkowita projektu	Wartość dofinansowania	Główne rezultaty